Károli Könyvek

Jegyzet

Gyöngyösi Lívia
Kampó Ildikó
M. Pintér Tibor

A MAGYAR KIEJTÉS TANÍTÁSA

KRE | Károli Gáspár Református Egyetem

L'Harmattan

GYÖNGYÖSI LÍVIA – KAMPÓ ILDIKÓ – M. PINTÉR TIBOR

A MAGYAR KIEJTÉS TANÍTÁSA

KRE

Károli Könyvek

jegyzet

A *Magyarnyelv-tanári segédkönyvek*et gondozza: Nádor Orsolya

Gyöngyösi Lívia – Kampó Ildikó – M. Pintér Tibor

A MAGYAR KIEJTÉS TANÍTÁSA

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2020

Felelős kiadó:
Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és Horváth Géza, a KRE BTK dékánja

Károli Gáspár Református Egyetem
1091 Budapest, Kálvin tér 9.
Telefon: 455-9060
Fax: 455-9062

A kötetet lektorálta: M. Pintér Tibor

A könyvsorozat a *Bethlen Gábor Támogatáskezelő Zrt.* támogatásával valósult meg.

Készült a Magyar Kormány támogatásával

DOI: https://doi.org/10.56037/978-963-414-636-0

ISBN 978-963-414-636-0
ISSN 2677-1071

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem és a L'Harmattan Kiadó.
A kiadó kötetei megrendelhetők, illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: +36-267-5979
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu • webshop.harmattan.hu

TARTALOM

I. A KIEJTÉSTANÍTÁS FONTOSSÁGA

II. A KIEJTÉS TANÍTÁSA

III. EGY ESETTANULMÁNY PÉLDÁJA

IV. A MAGYAR ÁBÉCÉ

A HANGTAN SZEREPE AZ IDEGENNYELV-OKTATÁSBAN

A tudományos diszciplínaként ismert *hangtant* alapvetően két, egymástól elkülönülő, ugyanakkor egymást kiegészítő tudományág alkotja: a kiejtéssel, a hangok fizikai tulajdonságaival foglalkozó *fonetika* (vagy beszédhangtan), és az alapvetően a hangok rendszerével, a hangok rendszerbeni tulajdonságaival foglalkozó *fonológia* (vagy nyelvi hangtan).

A Magyarországon bevett hagyományos nyelvtani szemlélet nyelvtanulóként és nyelvoktatóként is egyaránt a nyelv írott formáját tartja elsődlegesen elsajátítandónak (idegen nyelv oktatásában pedig főként a standard nyelvváltozatot vagy valamelyik – nagyobb területen élő, használatos – regionális standard változatot). A *per definitionem* nyelv tanítása a leíró szemléletet, a standard normaközpontúságát hangsúlyozza – valahol helyesen, mivel idegen nyelv tanulásakor a nyelv belső és külső változatossága, annak elsajátítatása nyelvi szintenként eltérő hangsúlyozású. A kiejtés tekintetében alsóbb szinteken csak a jól artikulált, standard nyelvváltozat kiejtése kérhető számon, felsőbb szintű tudás esetében már a standardtól eltérő kiejtés is elvárható – a standardtól való eltérés azonban nyelvenként különböző lehet, a földrajzi nyelvjárások vagy az elterjedtebb szubstandard kiejtési formák is számon kérhetőek.

A nyelv beszélt és írott változata jelentik a nyelv létezésének két alapvető formáját: ezek azok, amelyeket a nyelvtanulás szervezett vagy kevésbé szervezett formáiban megtanulunk, egyúttal mindenképpen ez az a két forma, amellyel nyelvelsajátítás folyamán érintkezünk (és nem például a jelelt nyelvvel vagy a füttynyelvvel). A két létezési forma közül a beszélt nyelv elsődlegessége *történetileg* és *ontogenetikailag* is megkérdőjelezhetetlen – mind az emberiség, mind az egyén számára a nyelv beszélt változata jelenti az elsőként elsajátított vagy megtanult formát (a normális esetektől eltérő kóros artikulációs vagy percepciós devianciákat ez nem érinti). Az írott és beszélt nyelvváltozatokkal szemben támasztott elvárások és követelmények az évezredek során folyamatosan változtak, azonban az írásbeliséggel rendelkező nyelv vagy nyelvváltozat presztízse

mindig erősebb (lásd például a fergusoni diglosszia közönséges–emelkedett kód funkcionális elkülönülését a tekintetben, hogy írott változata csak az emelkedettnek lehet, az írásbeliség hiánya egyértelműen az alacsonyabb presztízsű és standardizáltságú nyelvváltozatra jellemző; hasonlóan az írott változat magasabb presztízsét jellemzi az európai gyakorlat, mely az írás dominanciáját helyezte előtérbe – lásd az egyházi, hivatalos vagy irodalmi szövegek szóbeliséggel szembeni presztízsét). A 20. századi nyelvtudomány az írott változatokat helyezi előtérbe, bár az amerikai deszkriptív nyelvészet antropologista megközelítése sokszor a beszélt nyelvet preferálta – lásd például Leonard Bloomfield véleményét az írásról[1]). A kérdésben fontos szerepe van a fonémák és beszédhangok kapcsolatának is, hiszen a típushangként szereplő fonéma egyedi realizációi az esetlegesség, egyszersmind a „kevésbé fontos" elem szerepét jelenthetik. A beszélt nyelv azonban a szupraszegmentális elemeken keresztül éppen több jelentéstartalmat fejezhet ki, például a beszélő érzelmi, fizikai vagy éppen egészségi állapotát (vö. Vicsi 2013: 34) – éppen ezek, a *beszéd redundanciáj*át kifejező elemek miatt is esszenciális a helyes kiejtés elsajátítása (hogy csak a standard kiejtési formáknál maradjak, kommunikáció szempontjából nem mindegy például a magyar 'alszik' hangsor ereszkedő vagy emelkedő-eső intonációjú artikulációja, mivel az első kijelentést, a másik – szintaktikai jelölők hiányában – eldöntendő kérdést fejez ki).

A nyelvészet mai álláspontja szerint nincs fontossági kapcsolat vagy különbség a nyelv beszélt és írott változati között: mindkettő önálló, belső tagoltsággal is rendelkező jelrendszer, amely elsődlegessége, fontossága általában a beszélőközösség attitűdjén, hozzáállásán múlik. A nyelv beszélt és írott változatainak egységes elbírálása tekintetében az idegennyelv-oktatás is igyekszik pártatlan lenni: a nyelvi készségek tanításakor, illetve nyelvvizsgáztatás folyamán is nagy hangsúlyt fektet a nyelv hangzó, beszélt változataira (hallás- és beszédértés aktív és passzív feladatokon keresztül). A minták alapján történő nyelvelsajátítás és a szervezett keretek között zajló nyelvtanulás elengedhetetlen eleme a hangzó szöveg értése és azonnyelvi reprodukálása. Ez a kitétel finom

[1] Bloomfield szerint az írás nem más, mint a nyelv lejegyzésének egy lehetséges módja látható jelek segítségével „Az írás nem nyelv, hanem csak a nyelv rögzítésének módja látható jelekkel." „Writing is not language, but merely a way of recording language by visible marks." (Bloomfield 1933: 21)

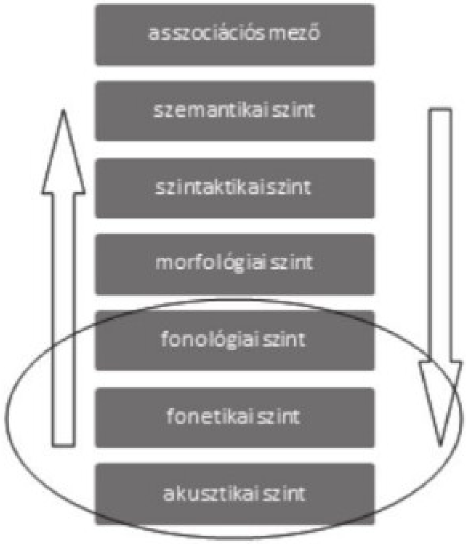
cezúrát is tesz az idegennyelv-tanulás percepciós és artikulációs fázisai közé. Mivel a nyelv beszélt változata is számos változattal rendelkezik (köztük dialektális és szociolektális változatokkal), illetve az ún. lazításos jelenségek (erről bővebben Lanstyák 2009: 65–105) elsősorban a kiejtést jellemzik, a helyes, pontosabban adekvát kiejtés elsajátíttatása mellett a hallás, percepció gyakorlására is nagy hangsúlyt kell fektetni (gondozatlan vagy gyors beszédben például a magyar 'hull' és 'hol', 'túl' és 'tol' hangsorok kiejtése identikussá válhat, a helyes értelmezésben a szövegkörnyezet – például a grammatika – segíthet).

Az idegennyelv-tanulás folyamán elsajátított vagy elsajátítandó minták egyike az adott nyelvi kiejtés, amely a nyelvet tanuló korának, a saját és elsajátítandó nyelv artikulációs bázisai közti különbségek függvényében különböző nehézségű lehet. Az adekvát kiejtés elsajátítására vonatkozóan nincs egységes elfogadás – amíg a kommunikációt nem zavarja, nem jelent különösebb negatívumot.

Az adekvát kiejtés (és így egyben elsajátítása is) két alapvető részből tevődik össze: a szegmentális és szupraszegmentális elemek megfelelő, a nyelvváltozat normájához igazodó artikulációs szabályrendszeréből, normáiból (de nincs köze például a lexikális, esetleg mondatépítő szabályokhoz; ezen általánosság alól kivételt jelent némelyik szupraszegmentális jelenség, amelyeknek jelentésmeghatározó szerepük lehet, mint például *a szó-*, *szakasz-* vagy *mondathangsúly*, azonban ezek használata sokkal inkább pragmatikai, mint hangtani kötöttségű). A beszéd eme két alapvető elemének megfelelő gyakorlása alapvető fontosságú a helyes magyar kiejtés elsajátításában.

Idegennyelv-elsajátítás folyamatában egyformán kiemelten kezelendők az artikulációs és akusztikai gyakorlatok – akár játék formájában is. A beszélt kommunikáció minkét végpontja (beszélő és hallgató) ugyanazon szabályok mentén építi fel a beszédet, a kommunikációt: éppen ezért nyelvtanuláskor nem csak a saussure-i *langue* elemeit kell előtérbe helyezni, hanem az akusztikum és pragmatikum kapcsolatából eredő instanciákra is hangsúlyt kell fektetni. A beszéd komplexitását többféleképpen lehet ábrázolni (akár annak hangsúlyozni kívánt elemeit kidomborítva), az alábbi egyszerű ábra a beszéd információfeldolgozásának szintjeit ábrázolja – befogadói oldalról elsősorban az adekvát akusztikum fontosságát kiemelve, jelezve, hogy a grammatikai feldolgozás csak az észlelés akusztikai és fonetikai/fonológiai szintje után

következik, egyszersmind megalapozva a kötet következő fejezeteiben leírtak relevanciáját:



1. ábra: Az észlelési-megértési folyamat hierarchikus modellje (Kassai alapján: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch26s02.html#s26.2.2)

A helyes kiejtés *szoros kapcsolatban van a hallással* – ez a tétel minden gyakorlat folyamán fontos (gyakorló idegennyelv-pedagógusok előtt ismert lehet a pontos hallás kiejtésben játszott fontossága). A kiejtés gyakorlása közben a hallásra/megértésre is hangsúlyt kell fektetni: mind a szegmentumok, mind a szupraszegmentumok esetében (a szegmentumok szintjén így lehet '*gójásleves*' a '*gulyásleves*'-ből, '*kéziszék*' a '*kézifék*'-ből vagy akár '*agyelájult*' az '*agyalágyult*'-ból akkor, ha a beszédpartner nem érti például a 'gujás' hangsort, ellenben a 'gója+ás = gójás' hangsornak értelmes jelentést tulajdonít).

A szegmentális elemek gyakorlása elsősorban a hangok normatív artikulációjára támaszkodik – jelen kötet fejezetei is a szegmentális fonetika gyakorlását emeli ki (idegennyelv-tanulás esetében például a két nyelv kiejtésének közelítő artikulációja akár egymástól különböző hangok

esetében is fontos lehet, lásd például a függelék ábécéjének gyakoroltatása közbeni artikulációs megfeleltetést).

A szegmentális egységek, azaz a beszédhangok képzésekor a hangok jól-formáltságának kétféle megközelítéséből kell kiindulni. Az adekvát kiejtésben – legyen az a standard vagy akár más nyelvváltozat – a beszédhangok az adott nyelv artikulációs bázisának megfelelő képzése mellett a hangsorok jólformáltsága is fontos: egyrészt az egymás melletti beszédhang-szekvenciák, másrészt a hangsorban egymástól távolabb elhelyezkedő morfémák képzése tekintetében (az agglutináló, például a magyar nyelv esetében). Ennek megfelelően a hangok jólformáltsága egyrészt a beszédhangok korrekt képzését, másrészt a beszédhangkapcsolatok érvényességét érinti.

A nyelvtanulók figyelmét nemcsak a helyes hangképzésre kell felhívni, hanem arra is, hogy a beszédhangoknak morfofonetikai és morfológiai kötöttségük is van (az allofónok ismerete is a helyes ejtés feltétele). A beszédhangok sorozatát hangsorépítési vagy fonotaktikai szabályok mozgatják (ilyen – ma már talán közhelyesnek tűnő – szabály, mely szerint a magyar szavak nem kezdődnek mássalhangzó-torlódással; azonban az is fontos, hogy ez alól a szabály alól kivételek az újabb idegen szavak, valamint a német nyelvből átvett *st-*, *sp-*, *szc-* kezdetű szavak, vagy a hangutánzó szavak; ezekről bővebben lásd Kassai 1998: 148), amelyek másképpen hatnak a szó elején, közepén vagy végén.

A szegmentális fonetika gyakorlati szempontból további fontos eleme a beszédhangok 'kivételes viselkedése', az ún. defektív fonémák léte. Rendszertani, fonológiai szempontból a hangok általános tulajdonsága, hogy minden pozícióban (szó eleje, közepe, vége) képesek minimális párokat alkotni (azaz például zöngés/zöngétlen vagy hosszú/rövid alakban előfordulni). Ez a szabály azonban néhány beszédhang esetében nem valósul meg, mivel bizonyos fonotaktikai pozícióban csak valamely alakban létezhet. Ezt azért fontos rögzíteni, mivel ezek ismerete az anyanyelvi kompetencia része, azonban más artikulációs bázissal rendelkező beszélők számára nem feltétlen egyértelmű. A magyar beszédhangok közül csupán néhány viselkedik a szokásostól eltérően, ezek a következők:

a) *-o*, *-ö* (a standard kiejtésben nincs szóvégi rövid *-o* vagy *-ö*, azaz például *Jano* = [Janó], *Kano* = [Kanó])

b) *-gy-*, *-dz-*, *-dzs-* (a standard kiejtésben intervokális, mássalhangzóközi helyzetben a gy/dzs/dzs geminálva, hosszan ejtendő, azaz én

edzek = [én eddzek], *menedzser* = [meneddzser]; kivétel a szabály alól a homográf egyek alak, ahol a kiejtés lehet *egyek* = [egyek], például *Én egyek valamit.* de lehet [eggyek], például *Ők ketten egyek.*)

c) -C (egy szótagú, egy mássalhangzóra végződő szavakban a szóvégi mássalhangzó a standard ejtésben geminálva, hosszan ejtendő, például *stop* = [stopp], *Bosch* = [boss])

A szegmentumok jólformáltságának másik mércéje a morfémák megfelelő kapcsolata, amely elsősorban a magánhangzók megfelelő (morfémákon átívelő) tővégi illeszkedését jelenti (nem mindegy, hogy *cigizek* vagy *cigizok*). A magyart mint idegen nyelvet tanulókkal fontos tudatosítani egyrészt a *palatoveláris* (hátul képzett, elöl képzett), másrészt a *labiális* (ajakkerekítés szerinti) illeszkedést. A képzés helye szerinti illeszkedés lényege, hogy a toldalékváltozatok közül a szótőben található elöl képzettekhez elöl képzett toldalékváltozatok (*paradicsom+ot, reggeliz+ek*). Kivételt a szabály alól csupán a feltételes módú igék E/1 személyű alakja jelenti (ott ugyanis mindig *-nék* toldalék használatos, azaz *adnék* és nem **adnák*).

A vegyes hangrendű tövek toldalékolása bonyolultabb szabályok alapján működik, ám alapjában véve a tő utolsó magánhangzójához igazodik:

a) ha az utolsó magánhangzó veláris, a toldalék is veláris (*gitár+ral*),

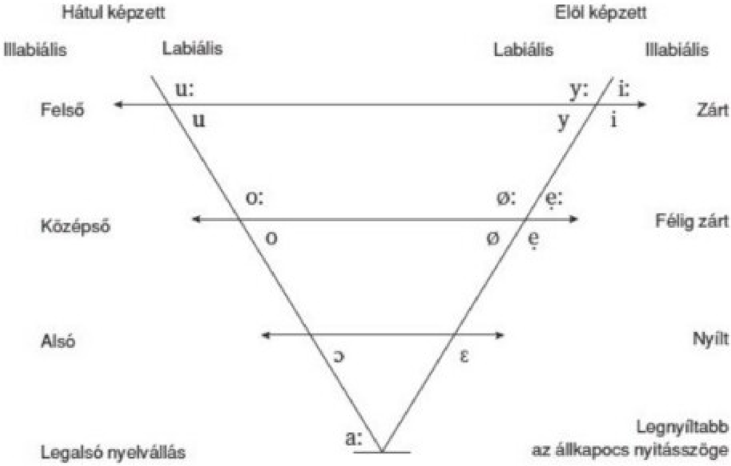
b) ha a tővégi magánhangzó palatális labiális, a toldalék magánhangzója palatális labiális, a toldalék magánhangzója palatális (sofőr+rel),

c) ha a tővégi magánhangzó palatális illabiális, a toldalék magánhangzója ingadozik, mégpedig annál inkább, minél alacsonyabb nyelvállású a magánhangzó. így *i, í* után általában veláris toldalék következik, pl. *kocsiban, papírral*; *é* után már jelentkezik az ingadozás, pl. *takarékban*, de *konkrétan/konkréten* (vö. Kassai 1998: 141).

A magyar nyelv beszédhangjainak sorrendje különféle erősségű szabályokat követ (igaz ez akkor is, ha a kiejtésnek többféle stílusa vagy normája is létezik), így a magyar halandzsa szövegek sem állhatnak bármilyen beszédhangok bármilyen kombinációjából. Az anyanyelvi grammatikai kompetenciákkal rendelkező beszélők más halandzsa szövegeket alkotnak, mint a nyelvtudás alacsonyabb fokával rendelkezőek (jó gyakorlat lehet halandzsa szövegek íratása, mellyel a hangsorépítési kompetenciák bizonyos fokig mérhetőek lehetnek; fontosnak tartom megjegyezni, hogy minden nyelv saját hangsorépítési szabályokkal rendelkezik az azonnyelvi halandzsa szövegek alkotásakor; érdemes például

meghallgatni Clark Terry amerikai dzsesszzenész-trombitás 'Mumbles' betételemeit és egyben felfedezni annak logikáját).

A magyar nyelv beszédhangjait általában az alábbi ábrákkal ábrázolják, utalva azok artikulációs, percepciós, valamint fonológiai tulajdonságaikra. Ezek ismerete, a benne szerelő hangok artikulációs és percepciós tulajdonságainak alkalmazása a standard beszélt nyelvű kommunikáció alaptulajdonsága.



2. ábra: A magyar nyelv magánhangzóinak rendszere
(Kassai 1998: 106)

A képzés módja \ A képzés helye				Ajakhangok: bilabiális	Ajakhangok: labiodentális	Nyelvhangok: dentális denti-alveoláris	Nyelvhangok: alveoláris poszt-alveoláris	Nyelvhangok: palatális	Nyelvhangok: palato-veláris	Nyelvhangok: veláris	Nyelvhangok: laringális
Zárhang (Plozíva)	Orális	Explozíva	zöngés	b		d				g	
			zöngétlen	p		t				k	
		Tremuláns	zöngés			r					
	Nazális	Okkluzíva	zöngés	m	ɱ	n		ɲ		ŋ	
Réshang (Spiráns)	Középréshang (Centrális)		zöngés		v	z	ʒ	j			ɦ
			zöngétlen		f	s	ʃ	ç	x́	x	h
	Oldalréshang (Laterális)		zöngés			l					
Zár-réshang (Affrikáta)			zöngés			d͡z	d͡ʒ	ɟ͡ʝ			
			zöngétlen			t͡s	t͡ʃ	c͡ç			

3. ábra: A magyar nyelv mássalhangzóinak rendszere
(Kassai 1998: 116)

A hangsorok szegmentális elemei mellett idegennyelv-oktatáskor, -tanuláskor figyelemmel kell lenni a hangsorok egészét irányító szupraszegmentális elemeire (a hangsor zenei elemeire). Ezek az elemek ugyanis (a hangsorhoz hasonlóan) egyediek, nyelvhez kötöttek lehetnek. Az általános fonetika által tárgyalt, s egyben a magyar nyelvben is tanítandó szupraszegmentális jelenségek a *hanglejtés (intonáció)*, a *hangsúly*, a *beszédtempó*, a *beszédritmus*, a *hangerő*, *hangszínezet* és (az általam ide sorolt) a *szünet* (bővebben lásd Vicsi 2013: 51–52). Ugyan minden nyelvben jelen lévő fonetikai (sőt némelyik – például a szünet – fonológiai relevanciájú, mivel a magyarban nem zöngétlenít) entitások ezek, nyelvtanuláskor mégis érdemes mindegyiket külön tanulni, elsajátítani (ezek nehézsége nyelvenként, nyelvtípusonként változik). Az egyes típusok helyes elsajátítása nem csak a hangélmény miatt fontos, mivel a hanglejtés, a hangsúly (főként a logikai hangsúly) és a szünet *jelentésmódosító* szerepű is lehet, így azok megfelelő használata a kommunikáció jelentéstartalma szempontjából is fontos.

Idegen nyelv tanulásakor sok mindenre kell figyelni: a nyelv egyes részei ideális esetben más-más hangsúlyozással vannak jelen a nyelvtanulás szakaszaiban (például az angol nyelv beszédhang-állományának helyes elsajátítása – kiejtése – a nyelvtanulás elején kezdődik, a magyar vagy szlovák nyelv esetében nem; a nem latin betűvel író nyelvek beszélői számára ugyanakkor például már a nyelvtanulás kezdetén fontos a magyar betűk és beszédhangok megismerése). A tanulás folyamán fontos azt is felismertetni, megismertetni a tanulókkal, hogy a nyelv több változatból (így például beszéltnyelv-változatokból is) áll, azok ismerete és megfelelő használata például a kommunikációs siker egyik kulcsa.

Jelen kötet sorba veszi a magyar mint idegen nyelv hangtanoktatásának alapvető kérdéseit, problémáit. A kiejtést érintő egyes témakörökhöz módszertani útmutatóval és feladatsorokkal segíti a mindenkori használót, jelen esetben a magyar mint idegen nyelv kurzus hallgatóit, azaz a jövő MID-pedagógusait. A gyakorlás–gyakoroltatás folyamán a magyar kiejtés mindkét végét figyelembe véve igyekszik gyakoroltatni az artikulációs és percepciós sajátosságokat.

„Hallgatni arany, beszélni ezüst" – mondja a mondás. Ez az állítás azonban más fényben tűnik fel, ha valamely idegen nyelv hangtanának fényében hangzik el. Mindkettő gyakorlásához, tanításához sok sikert kívánnak e kötet szerzői.

Kérdések a fejezethez

1. Van-e különbség a nyelv írott és beszélt változata között nyelvvizsgáztatás szempontjából? Miért?
2. Mit példáznak a hull ~ hol, túl ~ tol szópárok.
3. Milyen két alapvető elsajátítandó összetevője van a beszélt nyelv tanulásának? Röviden magyarázza el fontosságukat!
4. Miért van kiemelve az 1. ábra alsó három eleme?
5. Mit példáz a gulyásleves ~ gólyásleves hangsor?
6. Mit jelent a beszédhangok kétféle jólformáltsága?
7. Jellemezze a magyar nyelv defektív fonémáit? Miért fontos ezek ismerete/alkalmazása?
8. Mit lehet mérni a halandzsa szövegek készítésével?
9. Mi a különbség a beszéd szegmentális és szupraszegmentális elemei között?
10. Mely szupraszegmentális elemek létére kell felhívni a magyar mint idegen nyelvet tanulók figyelmét? Miért?

Szakirodalom

Kassai Ilona 1998. *Fonetika*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Kassai Ilona 2006. A beszéd képzése, akusztikai alkata és észlelése. In: Kiefer Ferenc (szerk.) *A magyar nyelv.* Akadémiai Kiadó, Budapest. https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_536_MagyarNyelv/ch26s02.html#s26.2.2

Lanstyák István 2009. Lazítás. In: Lanstyák István *A magyar beszélt nyelv sajátosságai*. Stimul, Bratislava.

Vicsi Klára 2013. A beszéd akusztikai-fonetikai leírása. In: Hirschberg Jenő – Hacki Tamás – Mészáros Krisztina (szerk.) *Foniátria és társtudományok: a hangképzés, a beszéd és a nyelv, a hallás és a nyelés élettana, kórtana, diagnosztikája és terápiája. I. kötet.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 33–57

I. A KIEJTÉSTANÍTÁS FONTOSSÁGA

1. MILYEN A JÓ KIEJTÉS?

„Egy nyelv elsajátításának igazi fokmérője, hogy szándékunknak megfelelően értsék – és ne félreértsék –, amit mondunk." (Lantos 2000)

1.1. Feladat: Beszéljék meg párban az alábbi kérdéseket!

A) Mennyire fontos a kiejtés a magyar nyelv elsajátításában?

a) egyáltalán nem fontos
b) nem túl fontos
c) nagyon fontos

Miért? ....

B) Az alábbi állítások igazak vagy hamisak?

	IGAZ / HAMIS	Miért?
1. A helyes kiejtést nem kell tanítani, jön magától.		
2. Azért felesleges foglalkozni a helyes kiejtéssel, mert úgysem érhet el a nyelvtanuló anyanyelvi kiejtést.		
3. Az akcentus „cuki", szimpatikussá teszi a beszélőt.		
4. Törekedni kell az akcentusmentes kiejtésre.		
5. Ha anyanyelvi tanár tanít, nem kell kiejtésgyakorlással foglalkozni az órákon.		

1. táblázat: 1. feladat

1.2. Kell-e a kiejtést tanítani?

1.2.1. A kiejtés osztályozása

A hagyományos osztályozás szerint a közel anyanyelvi kiejtés minősül jelesnek, az elég jó kiejtés jónak. A közepes a kényelmesen elviselhető, nem zavaró akcentust jelöli, míg az éppen elviselhető kiejtés az elégséges. A kritériumok alatti, nem értékelhető szóbeli megnyilvánulás az elégtelen (Bárdos 2002: 107.).

5 (jeles)	közel anyanyelvű kiejtés
4 (jó)	jó kiejtés
3 (közepes)	kényelmesen elviselhető, nem zavaró kiejtés
2 (elégséges)	éppen, hogy elviselhető kiejtés
1 (elégtelen)	kritériumok alatti, nem értékelhető

2.táblázat: „Ötfokú zene a célnyelvű fül számára" (Bárdos 2002)

Porter (1999) ezzel szemben azt állítja, hogy mindennemű, minimálisnál több kiejtéstanítás sérti a nyelvtanuló személyiségi jogait, ezért nem etikus. Kiejtésünk személyiségünk része, és mindenkire saját akcentus jellemző, ezért nincs joga a tanárnak befolyásolni azt. Ha az anyanyelvi beszélők számára nem kellemetlen, nem sértő a beszélő megnyilvánulása, az elég.

E két véglet közti felfogások szerint az érthetőség és a működőképes kiejtés a cél a kiejtés elsajátításában, amely megfelelő nyelvi tudást és magabiztos megnyilatkozási lehetőséget ad a nyelvtanuló számára, miközben megőrizheti személyiségi, anyanyelvi, kulturális jegyeit, ha úgy kívánja, ugyanakkor kiejtése nem kellemetlen az anyanyelvi beszélő számára sem.

Az ECL-nyelvvizsga a szóbeli kommunikációt a kiejtés és a gördülékenység, illetve a beszéd folyamatossága szerint értékeli. C1 szinten a beszéd ritmusának változatosságát emeli ki.

1.2.2. A működőképes kiejtés és az érthetőség

Bárdos Jenő (2000: 48–49.) meghatározásában a kiejtéstanulás „hosszan tartó folyamat, approximáció, amely az anyanyelvtől a célnyelvig vezető út valamely pontján tart." Az elérendő célt **működőképes kiejtésnek**

nevezi, melynek kritériumai az érthetőség (intelligibility), amely a hangok, hangsúlyok, intonációs minták, beszédtempó és a szünetek minimális tisztaságát jelenti, a **következetesség** (consistency), amely megengedi, hogy a tanulónak saját kiejtése legyen, de megköveteli, hogy azt következetesen használja, és az **elfogadhatóság** (acceptability), amely az átfogó, szupraszegmentális elemekre vonatkozik, mint pl. az intonácó.

Medgyes Péter (1997: 143–149.) hangsúlyozza, hogy míg korábban az anyanyelvihez hasonló kiejtés számított jónak, ma már az érthetőség a lényeg. Kenworthy (1987) **kényelmes jólérthetőségnek** (comfortable intelligibility) nevezte azt a kiejtést, amely az anyanyelvi beszélő számára nem feszélyező, nem kellemetlen hallania.

A kérdés csak az, hogy ezt a minden nyelvtanuló számára kitűzhető célt hogyan érjük el a nyelvtanításban.

1.2.3. Ösztönös vagy tudatos legyen a kiejtéstanítás?

A kiejtéstanítás két végpontja az **intuitív (ösztönös)** és az **analitikus (tudatos)** megközelítés (Bárdos 2000: 47). Az ösztönös megközelítés szerint a célnyelv észlelése, megfigyelése után, utánzás segítségével alakul a kiejtés, míg a tudatos megközelítés fonetikai/fonológiai magyarázatokra épít, (ki)használva az anyanyelv hasonlóságait és ellentéteit. Sok gyakorlás, hibajavítás jellemzi, tudatosan csiszolja a kiejtést. Intuitív tanulásnak számít az is, amikor valaki a célnyelvi országban él, és a nyelvelsajátítás folyamatában a nyelvi minták követése közben sajátítja el a kiejtést. A tanulás sebessége és a kiejtés minősége a nyelvtanuló képességeitől és motivációjától függ leginkább. Amennyiben osztálytermi környezetben valósul meg az intuitív kiejtés-elsajátítás, az feltételezi az anyanyelvi tanár vagy anyanyelvi szintű kiejtéssel rendelkező tanár jelenlétét. A magyar mint idegen nyelv esetében általában adott az anyanyelvi tanár, ám nyelvünk fonetikai adottságai miatt talán legszerencsésebb e két megközelítés mindegyikét, egyvelegét alkalmazni. Az ösztönös elsajátítás mellett nagy szükség van a fonetikai-, intonációs- és hangsúlygyakorlatokra is, hogy ezek segítségével a nyelvtanuló nagyobb magabiztosságra tegyen szert beszédprodukciójában.

2. A KIEJTÉS TANULÁSÁT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK

2.1. Feladat

A) Az alábbi állítások igazak vagy hamisak?

	IGAZ / HAMIS	Miért?
1. Felnőtt korban már lehetetlen anyanyelvihez hasonló kiejtést elsajátítani.		
2. Léteznek kritikus periódusok a nyelvelsajátításban.		
3. Az autentikus nyelvi környezet nagyban segíti a nyelvelsajátítást.		
4. A nyelvtanuló kultúrája is befolyásolhatja kiejtéstanulásának alakulását.		
5. A motiváció fontos tényező, de nem a legfontosabb.		
6. A nyelvérzék létezése nem bizonyítható.		

3. táblázat: 2. feladat

B) Ön szerint a nyelvtanuló mely adottságai, nyelvtanulásának mely tényezői fontosak a kiejtés elsajátítása során? Pontozza 0-tól 5-ig szerepüket!

	0	1	2	3	4	5
anyanyelv						
életkor						
nyelvi környezet						
nyelvérzék						
a nyelvtanulás módja, stratégiái						

	0	1	2	3	4	5
a nyelvtanulás intenzitása						
motiváció						
intelligencia						
önbizalom és gátlásosság						
nyelvi stressz és szorongás						
célnyelvi kulturális érdeklődés						
viselkedésmód és identitás						

4. táblázat: 3. feladat
(a táblázat első sorának értékei: 0 = egyáltalán nem fontos, 1 = minimális mértékben fontos, 2 = kevésbé fontos, 3 = fontos, de nem kulcsfontosságú, 4 = elég fontos, 5 = elemi fontosságú)

2.2. A kiejtést befolyásoló tényezők

2.2.1. A motiváció, a viselkedésmód és az identitás

A kiejtést befolyásoló tényezők közül leggyakrabban említik az anyanyelvből származó akcentus nehézségeit, az életkort, a nyelvi környezet fontosságát, a nyelvérzék meglétét vagy nemlétét, a viselkedésmódot, identitást és a motivációt, melyek közül talán az utóbbi a legfontosabb. Ha nincs **motiváció**, azaz törekvés a jó kiejtésre, általában nehéz eredményt elérni. A motiváció meglétével vagy nemlétével fontos a nyelvtanárnak tisztában lennie, hiszen enélkül nem tud létrejönni a nyelvtanulás. A **viselkedésmód** és az **identitás** szintén kulcsfontosságú fogalmak, hiszen csak az a nyelvtanuló motivált, aki szimpatizál a tanult nyelvvel és kultúrával. Pszicholingvisztikai megközelítések szerint az empátia és az énkép rugalmassága is fontos.

2.2.2. Az akcentus

Kenworthy (1987) szerint a hihető akcentus értékesebb a tökéletes kiejtésnél, hiszen a nyelvtanuló nem anyanyelvi beszélője a célnyelvnek, így nem is hihető az, ha nincs akcentusa. Az akcentus segítségével tulajdonképpen megőrizheti saját identitását. Az **akcentus** kérdése más szempontból is érdekes lehet, hiszen minden nyelvnek megvannak a tipikus hangtani jegyei, általa könnyen felismerhető a beszélő anyanyelve. Ez pedig segítheti is a kiejtéstanulás folyamatát, hiszen a nyelvtanár fel tud készülni a várható kiejtési nehézségekre, és úgy tudja alakítani a kiejtésgyakorlás menetét, hogy az személyesen fókuszál az adott akcentussal rendelkező nyelvtanulóra, azaz tervezhetővé válik a kiejtéstanítás.

2.2.3. A nyelvi környezet

A **nyelvi környezet** hatása vitathatatlan, hiszen a célnyelvi környezet adottságai nem pótolhatók nyelvórák keretében, még anyanyelvi tanár közreműködésével sem. Célnyelvi környezetben a nyelvtanulónak korlátlan lehetősége van a különféle, autentikus kommunikációs minták elsajátítására. Személyiségétől és motivációjától függően hallgathatja és használhatja a nyelvet az utcán, üzletekben, célnyelvi ismerősei körében. Ez a fajta nyelvi támogatás nagyban kiegészíti a nyelvórán tanultakat, nem beszélve a hallásértés és kiejtés gyorsabb ütemű fejlődéséről. Ha van lehetőségünk (és élünk is vele) gyakorolni, többet hallhatjuk a nyelvet, és több alkalommal próbálhatjuk ki kiejtésünket is. A célnyelvi beszélők reakciói, esetleges pozitív vagy negatív visszacsatolásai pedig jó irányba vezethetik a nyelvtanulás teljes folyamatát, és nem utolsó sorban fel is gyorsíthatják azt.

2.2.4. A nyelvérzék

Ugyanakkor az sem lehetetlen, hogy valaki nem célnyelvi környezetben közel hibátlan kiejtést sajátít el. Ennek az oka, egy nehezen megfogható jelenség: a **nyelvérzék**, azaz a nyelvtanulásra való alkalmasság (*language aptitude*), mely nyelvi és nem nyelvi adottságok meglétét jelenti. (Bárdos 2000: 236–237.) Ilyen tényező az intelligencia, de része a tanulási stílus és stratégiák, az attitűd és a motiváció is (ismét).

2.2.5. Az életkor

A nyelvérzék és az, hogy ki hány éves, alapvetően nem függenek össze, ám az **életkor** is érdekes tényező a kiejtés elsajátításának szempontjából. Lenneberg (1967) határozta meg az anyanyelv-elsajátítás kritikus periódusait. Az első periódus egy és öt-tíz év között van, és az agykérgi aszimmetriák kialakulásával zárul le (Gósy 2005). Az anyanyelv elsajátítása lehetetlen, vagy nehézségekbe ütközik, ha ezen életkorok előtt nem volt input. A második biológiai sorompó a tíz-tizenegy éves kor, amely azt jelenti, hogy egy gyermek akcentusmentesen képes megtanulni egy idegen nyelvet, ha még 10-11 éves kora előtt érik idegen nyelvi hatások. Későbbi kutatások szerint a 10-13 éves kor a megfelelő második biológiai sorompó, amelyet a pubertáskor megjelenése követ (Krashen 1975). Ez nem jelenti azt, hogy lehetetlen később akcentusmentesen megtanulni egy idegen nyelvet, bár jórészt nyelvérzék kérdése.

2.2.6. Az önbizalom és az optimista énkép

Krashen nem csak a kritikus periódusról írt, hanem az érzelmi szűrőről alkotott elméletében kijelenti, hogy a magabiztosság és önbizalom segíti a nyelvelsajátítást. Amennyiben szorongás van jelen, pszichológiai „zaj" keletkezik, amely meggátolja a nyelvi anyag beépülését, vagy torzítja azt (Krashen 1982). Ezért fontos az oldott, stresszmentes tanulási környezet megteremtése, ahol a nyelvtanulónak nem kell félnie a hibázástól. Ez azonban nagyban személyiség kérdése is.

3. A HALLÁSÉRTÉS ÉS A KIEJTÉS KAPCSOLATA

3.1. Feladat: Ön szerint melyik állítás igaz?

a) A beszédértés és a kiejtés *összefügg / nem függ össze.*
b) A megfelelő kiejtés *segíti / nem segíti* a szövegértést.
c) A nyelvtanulás első pillanatától *kell / nem kell* a kiejtést fejleszteni.
d) Minél több a tanult anyag, *annál több /annál kevesebb* marad meg belőle.
e) Az alkalmazott anyag *csak kis mértékben legyen nehezebb / jóval nehezebb legyen*, mint a nyelvtanuló pillanatnyi szintje.

3.2. Az input- és output-hipotézis

A beszédértésnek és a kiejtésnek meghatározó szerepe van a szóbeli kommunikációban (Szende 2005). A kiejtés és a hallásértés reverzibilis, kölcsönösen oda-vissza-ható folyamat. A tanuló általában úgy és annyira hallja meg az idegen ajkú szövegeket, amennyire és ahogy ő maga kiejtené. Az **input-hipotézis** lényege az, hogy az anyanyelv-elsajátítás mintájára, felismeri a kezdeti néma, inkubációs szakasz létezését, amelyet egy késleltetett szóbeli válasz követ. Az idegennyelv-tanulás során is megfigyelhető ez a jelenség, a probléma csak az, hogy általában nincs idő kivárni azt az időt, amikor a nyelvtanuló magától, teljes önbizalommal megszólalna. Az **output-hipotézis** lényege az, hogy a hallott anyagból (input) mennyit tud befogadni. Észrevették (Palmer 1917), hogy az input mennyisége nem feltétlenül függ össze a befogadás mértékével, azonban a hallásértés fejlesztése a kiejtési nehézségekre is kedvezően hat. Krashen a bemeneti anyagot is vizsgálta, és úgy találta, hogy célravezető az, ha a nyelvtanuló pillanatnyi szintjénél csak kevés mértékben magasabb szintű a nyelvi anyag, így fokozatosan lehet fejleszteni és lépésről lépésre haladhat előre, elérhető célok teljesítésével (Krashen 1982).

Szende Virág (2005) vizsgálata során megállapította, hogy az idegennyelv-elsajátításban két szakasz különül el: egy korai szakasz, amikor a beszédpercepció és a beszédprodukció még párhuzamosan, együtt fejlődik, és egy későbbi szakasz, amikor már nem feltétlenül. Ezért a nyelvtanulás korai szakasza kiemelten fontos az artikulációs gyakorlatok, és az érthető, tiszta kiejtése kialakítása szempontjából. Ez alapozza meg a szövegértés kompetenciáját, és nagyban segíti a helyesírás pontosságának kialakítását is.

4. A HELYESÍRÁS

4.1. Feladat: Az alábbi állítások igazak vagy hamisak?

	IGAZ / HAMIS	Miért?
1. A pontos helyesírásra való törekvés fontos.		
2. A helyesírás „mellékes", nem kell vele terhelni a nyelvtanulókat.		
3. Helyesírásunk minősít bennünket. A sok helyesírási hiba negatív megítéléssel jár együtt.		
4. A magyar nyelv jórészt a kiejtés elvét követi.		
5. A magyar nyelv szóelemző tulajdonsága miatt nem lehet figyelmen kívül hagyni a helyesírást.		
6. A toldalékok illeszkedése szempontjából nem fontos a helyesírás (mindegy, hogy -ban vagy -ben), hiszen a célnyelvi olvasó könnyen kitalálja, mit is akart írni a nyelvtanuló		
7. A helyesírás gyakorlása a kiejtésre is jó hatással lehet.		

5. táblázat: 4. feladat

4.2. Fontos-e a helyesírás a MID tanításában?

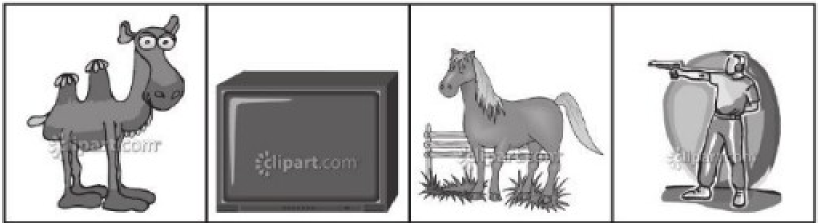
4.2.1. A kiejtés elve

A magyar nyelvben a helyesírás több szempontból is rendkívül fontos. A **kiejtés elve** jellemző nyelvünkre. A magyar nyelv standard változatának írott és beszélt formáiban található magánhangzói 1:1 megfelelést mutatnak a leírt formával. Ezért is nagyon fontos a magánhangzók és a mássalhangzók beállítása még a nyelvtanulás elején (Csonka 2005). Továbbá fontos, hogy a magánhangzók oppozíciójának ismerete nélkül a hangrendi illeszkedés szabályait sem lehet elsajátítani, így a toldalékolási rendszer alkalmazása is bizonytalan lehet (Giay, 1998). A pontos helyesírás elsajátítása elkerülhetetlen és kikerülhetetlen, nem beszélve arról, milyen nagy mértékben könnyíti és segíti a nyelvelsajátítás folyamatát. Azt is érdemes látni, hogy a kezdeti nehézségek és a gyakorlásba fektetett munka hosszú távon megtérül. A kiejtés elve szerint tehát a helyesírás és kiejtés együtt, párhuzamosan, egymást oda-vissza támogatva fejleszthető, és pontos ismerete nagyban könnyíti mind az írásbeli- és szóbeli szövegértést.

4.2.2. A jelentés-megkülönböztető szerep

A másik, nem elhanyagolható szempont, a **jelentés-megkülönböztető szerep**, amely a félreérthetőség kiküszöbölése miatt fontos. A magyar nyelvben egy beszédhang eltérése is a jelentés változásához vezethet. Elég egy magánhangzó rövid vagy hosszú párját felcserélni, máris más jelentést kapunk (pl. *kor – kór*). A magas és mély párok is okozhatnak gondot (pl. *ló – lő*), a zártsági fok is nehéz lehet (pl. *kor – kar*), illetve a labiális-illabiális párok is (pl. tíz – tűz). Nemcsak a magánhangzók, a mássalhangzók is rendelkeznek jelentés-megkülönböztető szereppel. Gondoljunk csak a zöngés-zöngétlen párokra (pl. *bor – por*), vagy a rövid-hosszú mássalhangzók írására-ejtésére (pl. *hal – hall).* Az ejtés módja szerinti (pl. vár – váll) és az ejtés helye szerinti (pl. *kar – mar – var – tar*) mássalhangzó-különbségek is jelentősek. További nehézséget okozhat a grammatikai kategóriák megkülönböztetésében megnyilvánuló szerep is, pl. a múlt idejű határozott és a határozatlan ragozás elkülönítésében (pl. *tanultak – tanulták, tanultatok – tanultátok*).

Látható, hogy egyrészt a helyesírás és a kiejtés – a szótövekben – nem választhatók el egymástól, másrészt azt is, hogy nagyban támogatják egymást a nyelvelsajátítás folyamatában. A nyelvtanulók számára a nehézséget általában a türelmetlenség és a más nyelvek tanulása során megszokott kezdeti gyors tempó lassabb volta jelenti. Célravezető lehet az első alkalomtól kezdve beépíteni a helyesírás és kiejtés gyakorlását, akár bemelegítő, pihentető feladatként is, hiszen ezek olyan készségek, amelyek hosszabb időt (ráadásul nyelvtanulónként eltérő időt) igényelnek. Fontos, hasznos és érdekes is megértetni a magyar nyelv alapvető tulajdonságait, a kiejtés elvét és a jelentés-megkülönböztető szerepet, akár képekkel illusztrálva, hogy már az első pillanattól ki tudjunk alakítani igényt a pontos és helyes írásra, beszédre. Ez a kezdeti energia- és időbefektetés a későbbi nyelvtanulás során meghozza gyümölcsét.



teve	tévé	ló	lő

5. ábra: Jelentés-megkülönböztetés szemléltetése

4.3. Hogyan fejleszthető a helyesírás?

A helyesírás gyakoroltatása ugyanolyan kreatív lehet, mint a nyelvtanítás többi készségének fejlesztése. Nem lehet különválasztani és csak önmagában kezelni, mindig egy másik készség részeként érdemes gyakoroltatni. Helyesírásra mindig szükség van, akkor is, amikor értelmezzük az olvasottakat, tehát szövegértési feladatoknál, és akkor még inkább, amikor írni kell, akár diktálás, akár fogalmazás formájában. Helyesírási gyakorlat lehet akár ismétlő jelleggel a tanult szavak leírása, diktálása, vagy a hiányzó hangok beírása, keresztrejtvény, játékos kvíz stb. A tanár kreativitása szab határt az alkalmazott feladatoknak és módszereknek. Természetesen a nyelvtanulót vagy csoportot megismerve

tapasztalhatjuk ki, kinek milyen típusú feladatokra van szüksége, mihez van kedve, és aszerint építhető be a nyelvtanulás folyamatába a gyakorlás. Összességében elmondható, hogy a fokozatosság sokkal hatékonyabb, minta a hosszú, vég nélküli helyesírás-gyakorlás. Sokak tapasztalata az, hogy egy kilencven perces óra bármely szakaszába könnyen beépíthető egy ötperces helyesírás-gyakorlás, akár játékos, akár hagyományos formában. Észrevétlenül is be lehet „csempészni", és könnyen alakítható kiejtést gyakorló feladattá is.

5. A HIBAJAVÍTÁS

5.1. Feladat: Mit gondol az alábbi kérdésekről? Beszéljék meg párban!

a) Mely hibákat kell javítani inkább a tanárnak az órán: a kiejtési vagy a nyelvtani hibákat?
b) Milyen mértékben kell a tanárnak javítani a hibákat?
c) Hogyan döntsük el, mely hibákat javítjuk, és melyeket nem?
d) Mit kezdjünk a visszatérő, javulni nem akaró kiejtési hibákkal?
e) Javíthatják-e egymást a nyelvtanulók?

5.2. Kell-e a hibákat javítani?

Régebben a hibajavítás a nyelvórák szerves része volt, mára viszont a hibázáshoz való lélektani hozzáállás megváltozott (Bárdos 2000: 219–222.). Különbséget kell tenni **tévesztés** (*mistake*) és **hiba** (*error*) között. A tévesztés csupán nyelvbotlás, figyelmetlenség vagy fáradtság eredménye, az ilyen hibák javítására nem érdemes sok időt fordítani. Ha azonban visszatérő, következetes hibázásról van szó, a hiba súlyosságától függően, akár azonnal is érdemes javítani.

A hibák lehetnek kiejtési, nyelvtani, lexikai, nyelvhasználati, helyi és globális hibák (Richards 1974). Forrásuk sokszor az anyanyelvben keresendők. *Interlanguage*-nek nevezzük az anyanyelvtől a célnyelv felé haladó utat, amely során a saját nyelv befolyásolja a nyelvtanulást. Ennek ismerete segíti a hibák feltárását és javítását.

5.3. A hibajavítás alapkérdései

A hibajavítás öt alapkérdését Hendrickson fogalmazta meg (1978), ezek az alábbiak, kiegészítve a lehetséges, magyar nyelvre (is) vonatkozó válaszokkal.

1. Kell-e javítani a hibákat?	A kezdeti nyelvtanulási módszereket a túlzott hibajavítás jellemezte, ez a kommunikatív szemlélet megjelenésével drasztikusan csökkent. A magyar nyelvre vonatkoztatva nagyon fontos a kiejtési hibák javítása, ugyanakkor tudni kell, mikor és hogyan javítsuk azokat.
2. Ha kell, mikor kell javítani?	A nyelvtanulás korai szakaszában muszáj javítani pl. a kiejtést, mert ha nem tesszük, helytelenül épül be a rossz forma. Amikor már a nyelvtanuló képes összefüggő mondatokban, folyamatosan beszélni, célszerű utólag javítani. A túlzott és azonnali hibajavítás frusztrálja a nyelvtanulót, és ez akadályozhatja őt a fejlődésben.
3. Mely tanulói hibákat kell javítani?	A leggyakoribb és az értelemzavaró hibákat, továbbá a nyelvi veszélyeket magukban rejtő (stigmatizált) hibákat javítsuk (Krashen 1982)!
4. Hogyan kell javítani?	Direkt hibajavítás, drillek formájában, vagy csak jelezni kell a hibát, kiemelni, magyarázatot hozzáfűzni, megerősíteni több példával, és gyakoroltatni.
5. Ki javítsa a hibákat?	Tanár, nyelvi program, alkalmazás, labor, kiscsoportos feladatoknál csoporttársak, a tanuló önmaga is javíthatja saját hibáit.

6. táblázat: 5. feladat

5.4. A várható hibák

A gyakorló nyelvtanárok munkájuk során észreveszik, tudják, megtanulják, hogy mikor milyen hibákra lehet számítani. Azon túl, hogy minden egyes nyelvtanuló külön személyiség, külön és saját nyelvtanulási nehézségekkel bír, gyakran találkozunk típushibákkal. Adódik ez egyrészt az anyanyelv és más közösen beszélt nyelvek szerkezeti különbségeiből is. Ebben segíthet a **kontrasztív hibaelemzés**, amely nyelvekre jellemző akcentusokat, hibákat tár fel. A kontrasztív szemlélet

segítheti a tanárt és a nyelvtanulót is abban, hogy jobban megértse, mely jelenségek hasonlóak vagy éppen különböznek a két nyelvben, így támogatva a helyes kiejtést.

Nagyon érdekes terület a **gyermeknyelv-kutatás**, amely feltételezi azt, hogy az idegennyelv-tanulás hasonlóan működik az anyanyelvünk elsajátításához. Érvek, ellenérvek sokaságát lehet felsorakoztatni, az azonban szembetűnő, hogy van átfedés a gyermeknyelvi hibák és a kezdő MID-tanuló hibái között. Ennek oka egy univerzális logika is lehet, ha csak például a többes számú főnevek birtokos alakjaira gondolunk, az órákon szinte kivétel nélkül hallani a kreatívan összetett *„barátokom"* formát a *„barátaim"* helyett, és ugyanezt a hibát egy kétéves gyermek is büszkén elköveti.

5.5. A „hasznos" hibák

A folyékony és érthető beszédprodukció eléréséhez kellenek a **hibák**. A kiejtési nehézségeken túl léteznek olyan hibák is, amelyek kifejezetten hasznosak. Ezek azt mutatják, hogy a nyelvtanuló gondolkodik, kreatívan használja minden eddigi tudását, csak az adott jelenség épp másképpen működik a nyelvben. Az ilyen fajta hibázás nagy dicséretet érdemel és azonnali javítást, magyarázatot követel. Számítani is lehet ezekre a hibákra, és az sem rossz, ha alkalomadtán a tanár maga provokálja ki. Tipikusan ilyen hiba a már említett *„barátokom"*, a *„reggelizik"* és *„vacsorázik"* mintájára az *„ebédezik"*, vagy a gyermeknyelvben is megtalálható *„enyémbarát"*, *„enyémanya"*, *a „barátom"*, *„anyám"* helyett.

6. A KIEJTÉS FEJLESZTÉSE

6.1. Feladat: Ön szerint mely területek bevonásával fejleszthető a kiejtés?

	Hatékonyan alkalmazható	Néha hasznos lehet, de enélkül is lehet nyelvet tanulni	Teljességgel felesleges
Beszédhangokat érintő gyakorlatok			
Átvett módszerek az anyanyelvi olvasás- és írástanításból			
Zenetudomány, zenehallgatás			
Nyelvtörők, mondókák			
Versek hallgatása, olvasása			
Memoriterek			
Éneklés			
Vizuális megjelenítés			
A hangok képzésének pontos ismerete			
Mozgás (mély és magas magánhangzók szemléltetése mozdulatokkal)			

7. táblázat: 6. feladat

6.2. Milyen módszerek, eszközök segítségével fejleszthető a kiejtés?

A kiejtés-fejlesztés eszközeinek és módszereinek a kiválasztása a nyelvtanuló(k) tanulási stílusán és szokásain és a nyelvtanár személyiségén múlik. Mindig az adott csoporthoz, egyénhez kell alkalmazkodni, és célszerű olyan gyakorlási formákat választani, amelyekben mindkét fél stresszmentesen, oldottan tud részt venni. Köztudott, hogy minél több érzékszervet kapcsolunk be a tanulás folyamatába, annál hatékonyabbak leszünk. Azonban erőltetni nem érdemes semmit, ki kell tapasztalni, kinek melyik módszer való, melyikben érzi biztonságban magát, melyikben tud inkább fejlődni.

6.2.1. Fonetikai gyakorlatok

Szende Virág (2005) az idegennyelv-oktatás során alkalmazott **fonetikai gyakorlatokat** tartja fontosnak (ld. Hangoskönyv). A gyakorlatok segítségével, fokozatosan építkezve elsajátítható az egyes hangok képzése, majd a differenciálás segítségével gyakorolható a megkülönböztetés is. A mindennapi osztálytermi munkába jól beépíthető anyagokat, ötleteket tartalmaz a Hangoskönyv, amely kitölthet akár egy teljes napot is, de egy-egy számunkra fontos gyakorlatot is lehet találni benne. Nagyon hasznos, hogy a problémás hangok nemcsak külön, hanem együtt is megtalálhatók (pl.: *á-a-o),* így ha tapasztaljuk az adott képzési nehézséget, válogathatunk a feladatok közül. A nyelvtanulók általában érzik a fonetikai gyakorlatok hasznosságát, és hálásak egy-egy alkalomért.

6.2.2. Hangoztató-elemző-összetevő módszer

Az anyanyelvi nevelés olvasástanítási módszereinek alkalmazása is lehet célravezető (Schmidt 2008). Ennek a módszernek nagy előnye a szótagoltatás, amely egyidejűleg segíti a helyes kiejtés és a helyesírás elsajátítását.

6.2.3. Zenetudomány (zene, ritmus, éneklés)

Az éneklés azért zseniális kiejtésfejlesztő módszer, mert ahhoz, hogy tisztán énekeljünk egy hangot, szintén tisztán kiejtett magánhangzóra van szükségünk. Mivel a magyar nyelvben egy magánhangzó mindig csak egyetlen és ugyanazon hangot jelöli, lehetetlen éneklés közben nem tisztán ejteni, ugyanis nem tudunk egyszerre kétfelé koncentrálni. Ez még akkor is igaz, ha valakinek a hallása nem a legkifinomultabb, és esetleg emiatt nem szeret énekelni. Ha túl tud lépni ezen a korláton, ő is helyesen és pontosan fogja kiejteni a kívánt hangokat, mert ő is próbál közben egy dallamot követni.

A magyar magánhangzókat csak úgy tudjuk helyesen kiejteni, ha határozottan kinyitjuk a szánkat. Nem olyan evidens ez pl. ázsiai nyelvtanulók számára, akik sokszor eltérő kulturális hátterükből fakadóan is csak „motyognak" az órákon. Az ő esetükben kifejezetten örömteli és hatékony az éneklés, míg a sorozatos felszólítás, hogy nyissák ki a szájukat, vagy az artikulációs fonetikai gyakorlatok frusztráló lehet. Énekelni általában szeretnek, kérés nélkül elvégzik azt a munkát egy dal ideje alatt, amely egyébként hosszadalmas és fájdalmas lenne számukra és a nyelvtanár számára is.

Ez azt is jelenti, hogy az igazán problémás hangok (egyénenként változó, hogy melyik magánhangzó okoz számára problémát) begyakoroltatásának gyors és kellemes módja lehet az éneklés. Természetesen a dal kiválasztásakor rengeteg tényezőt kell úgy figyelembe venni, mint a nyelvtanulók személyiségét, a tanult anyagot, a stílust, a szöveg nehézségi fokát, vagy akár azt, hogy a jelentést mennyire tartjuk fontosnak. Egy jól kiválasztott dal nagyban segítheti nemcsak a kiejtést, hanem a szövegértést, szókincstanulást is, nem beszélve a kulturális értékekről, amelyeket közvetíteni tudunk általuk.

Természetesen nem csak önmagában állhat egy dal feldolgozása az órán, beépíthető az éppen tanult anyagba pl. hallásértés-feladatként. A lényeg az, hogy a végén ne maradjon el a közös éneklés, amely során azok is lehetőséget kapnak a gyakorlásra, akik bátortalanabbak. Jól bevált trükk, ha másodjára, harmadjára úgy énekeltetjük a dalt, hogy arra kérjük a csoportot, kiabáljon, vagy éppen nagyon halkan énekeljen, vagy szomorúan, vidáman, mérgesen énekeljen. Ezek mind nagyon humoros, a csoportdinamika szempontjából összekovácsoló módszerek, amely

során jó hangulat, közös nevetés, és nem utolsó sorban tisztán képzett hangok keletkeznek.

A dalválasztás során egyetlen tényezőt mindenképpen érdemes figyelembe venni: a dallam és a szövegritmus összhangját. A magyar népdalok, és az igényesebb gyermekdalok kiválóak ebből a szempontból, segítségükkel a helyes hangsúlyozás is gyakorolható, a szövegükből könnyen megragad pár kifejezés, nyelvi fordulat, a dallamuk pedig fülbemászó.

6.2.4. Nyelvtörők, mondókák, versek

A nyelvtörők kifejezetten alkalmasak egy-egy problémás hang begyakoroltatására. Ezek általában rövid, rímelő, ritmusos, humoros sorok, amelyek megértése nem szükséges, sőt, néha lehetetlen. A tanár felelőssége eldönteni azt, hogy mikor és hány nyelvtörőt használ, elmagyarázza-e a jelentést vagy sem. A nyelvtanulók általában kedvelik és sokan memoriterként meg is tanulnak néhányat azok közül, amelyek nehézséget okoznak számukra. Rövidségük miatt ez jó módszer lehet arra, hogy pl. egy lengyel anyanyelvű begyakorolja az o-ö hangokat, vagy egy ukrán az á és é hangok hosszúságát.

„Öt ördög görget görbe úton görgő gömbbé gömbölyödött öt görögdinnyét."
„Szőrös hörcsög szörpöt szörcsög, rátörnek a hörcsöggörcsök."
„Öt csökönyös kölyöktücsök."
„Gyönyörű gömbölyű gyömbérgyökér."
„Öt török öt görögöt dögönyöz örömös örömök között."
„Föld bömböl, döbörög, ördögökhöz könyörög."

„A nagyapa papagája a papa papagájának a papája."
„Lám, a lámamama nem áll a málha alá ma."
„Rájár a rájára a rúd: rút arája jó pár órája vár rája."

A magyar mondókákkal nehezebb dolgunk van, mert sokszor számunkra sem egyértelmű hozzáolvasás nélkül, hogy miről szólnak. Gyermeknyelvi és archaikus szavak sokaságával szembesülhetünk, ha nem választjuk ki jól a mondókát. Előnye azonban a szótagoltató ritmus, amely segít elsajátítani a megfelelő hangsúlyozást és beszédritmust. A *„Gyerekek, gyerekek"* kezdetű mondóka nagyon jól alkalmazható erre a célra.

Gyerekek, gyerekek
szeretik a perecet,
sósat, sósat, jó ropogósat
Aki vesz, annak lesz
Aki nem vesz, éhes lesz!

A versek használata talán a legszubjektívebb. Annyira egyéni, hogy minden tanárnak saját magának kell eldöntenie, hogy mikor, hogyan, milyen céllal alkalmazza, vagy sem. Ha a csoport fogékony rá, memoriterek formájában is nagyon hatékony. A helyes kiejtés, mint ahogy az éneklésnél a hangmagasság, segíti a megfelelő hangok produkcióját. Személyessége miatt pedig egy-egy könyv nélkül ismert kedves vers a motivációt is növelheti, szorosabbá fűzheti kapcsolatát a tanult nyelvvel és kultúrával.

6.2.5. Kreatív módszerek, vizuális megjelenítés

Érzékeink bekapcsolása a tanulási folyamatba hatékony lehet. Ennek oka mindig ugyanoda vezethető vissza: több oldalról támogatunk egyszerre egy elérni kívánt célt. Mivel minden nyelvtanuló más, van akinek az éneklés segít, van aki szívesen mondogat verset, van, aki szereti érteni, hogy a hangokat pontosan hol és hogyan képezzük, és tükör előtt gyakorol, és van aki, egyiket sem kedveli igazán.

A képek, színek és formák használata mind olyan egyszerű segítség, amely nem szorul magyarázatra, világos, érthető és nagyban segíti a megértést. Egyszerűen használhatók képek például a magyar ábécé tanításakor, vagy színek a magas és a mély magánhangzók szemléltetése során. A jelnyelv eszköztárából is lehet meríteni, a hangok képzésénél pedig néha egy-egy jól kitalált rövid mozgásos cselekvés, történet azonnali eredményt hoz (pl.: az *é* hang képzése úgy történik, hogy *e* hangból elképzeljük, hogy széthúzunk egy cipzárt vízszintesen a szánkon, és ezt mutatjuk is a kezünkkel). Minden egyes hangra ki lehet találni hasonló segítő „mondatot", nagyon jól működik. Nagyházi Bernadett (2010) teljes mesét talált ki a magyar hangok bemutatására, ahol minden egyes hangnak megvan a pontos mesebeli szerepe. A színek használata is kimeríthetetlen, a nyelvtanulás minden területén hasznos, kezdve a hangok tanulásától a szórend gyakorlásáig. Formák, legó-kockák is jól alkalmazhatók, ez egy végtelen területe a módszertannak, ahol tényleg csak a kreativitás szab határt.

6.3. Fontos-e a jelentés?

A kiejtésgyakorlás során jogosan felmerülő kérdés az, hogy fontos-e a jelentés. Az általános vélemény az, hogy nem fontos, ugyanakkor az értés nagyban befolyásolja a helyes hangsúlyozást, intonációt és a szöveg ritmusát. A kérdés néha ott ütközik nehézségbe, amikor olyan nyelvtanulóink vannak, akik ragaszkodnak a jelentés ismeretéhez. Számukra hasznos elmagyarázni, hogy különösen a nyelvtanulás kezdeti szakaszában nem mindig fognak mindent érteni. Érdemes pár fordulatot, kifejezést kiemelni, és megtanítani nekik, így nem panaszkodnak majd a teljes értetlenség miatt. A nyelvtanulók többsége általában elfogadja és megszokja azt, hogy a kiejtésgyakorlás során nem a teljes jelentés megértése a cél. Sok tanár eleve halandzsa vagy értelmetlen szótagok, szavak gyakorlását választja, így lehetetlen bárki számára a jelentés dekódolása, ilyen módon csak a kiejtésre tudunk koncentrálni.

SZAKIRODALOM

Bárdos Jenő 2002. A kiejtés fontossága és pontossága. *Iskolakultúra*. 139–152. http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/Nyelvpedag%F3gia.pdf

Bárdos Jenő 2000. *Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 45–54, 108–128.

Csonka Csilla 2005. Módszertani gondolatok a magyar ábécé tanításáról. *THL2*/1. Balassi Bálint Kulturális Intézet, Bp., 111–117. http://epa.oszk.hu/01400/01467/00005/pdf/104-112kep.pdf

Medgyes Péter 1999. A nyelvtanár. *A nyelvtanítás módszertana*. Bp., Corvina.

Szende Virág (szerk.), Ház A., Makra H. 2000. *Hangoskönyv. Kiejtés- és beszédtanító program külföldieknek. I–V.* Magyar Nyelvi Intézet, Bp.

Szende Virág 2005. A fonetika nyelvpedagógiai vetülete. *THL2*/1. Balassi Bálint Kulturális Intézet, Bp., 38–46., http://epa.oszk.hu/01400/01467/00001/pdf/038-046.pdf

http://ecl.hu/wp-content/uploads/ECLNYELVVIZSGAKOVETELMENYEI.pdf

II. A KIEJTÉS TANÍTÁSA

1. A KIEJTÉSTANÍTÁS TERÜLETEI

1.1 Feladat: Mely kiejtési területek jellemzők a magyarra?

1. A hangok kvalitásai (magánhangzók és mássalhangzók beállításai)	
2. A hangok összekötése	
3. A szóhangsúly kialakítása	
4. Ritmikai problémák	
5. Intonáció	
6. Hangmagasság	
7. Fonetikai átírás	

1. táblázat: 1. feladat

1.2. A kiejtéstanítás területei

Mások beszédét elsősorban hallásunk révén fogjuk fel (Hangoskönyv 2000). Az eredményes oktató munkához fontos a nyelvi környezet, a megfelelő hallás kialakítása hallásgyakorlatokkal és az artikulációs bázis ügyességének, összerendezett munkájának beállítása, gyakorlása.

A kiejtéstanítás során rendkívül fontos az **utánzás** képessége. Az utánzás olyan zenei készség, amellyel mindenki rendelkezik. Ahhoz, hogy jól képzett, érthető hangokat produkáljon a nyelvtanuló, a tanárnak el kell túloznia, hiperartikuláltá tennie az új szavak kiejtését, amikor azok bemutatásra kerülnek. Ez az **eltúlzás** csak az anyanyelvi beszélő számára

hallható a nyelvtanuló fülének éppen ideális, könnyebben felfogható és utánozható a helyes kiejtés. Fontos tudnunk, hogy a nyelvtanuló szájából nem hangzik majd túlzásnak ez a fajta kiejtés, ellenben nagy segítséget jelent számára a beszédprodukcióban. A harmadik fontos szempont a **fokozatosság** betartása. A lassított beszéd, az eltúlzás, a kiejtési gyakorlatok építkezése, mind fokozatosan kell, hogy történjen.

Az artikulációs bázis ügyességét és összerendezett munkáját az artikulációs torna, illetve az egyes hangok kiejtésének külön gyakorlása segíti.

2. HOGYAN SEGÍTHETŐ A KIEJTÉS FEJLESZTÉSE?

2.1. Feladat: Tegye sorrendbe az alábbi kiejtésgyakorlási fázisokat!

___ szótagban gyakoroltatás
___ artikulációs torna
___ a hang izolált gyakoroltatása
___ nyelvtörők, versek olvastatása, ismétlése
___ dalok (ritmus és dallam együtt)
___ automatizálás
___ rövidebb mondatok ismétlése

2.2. Artikulációs – mozgásügyesítő gyakorlatok

A Hangoskönyv olyan MID-anyag, amely kifejezetten kiejtésgyakorlással foglalkozik. Ezek az artikulációs gyakorlatok tükör előtt végzendők. Ajakmozgás, nyelvállás, lágyszájpadlás és hangszalagállás szerinti csoportokban foglalkozik a beszédhangok gyakorlásával és gyakoroltatásával. Az anyagban pontosan, lépésről lépésre le van írva, melyiket hogyan kell alkalmazni. Praktikusan használható bemelegítésként is, akár minden nyelvórán, vagy egy-egy hang képzésének gyakoroltatása előtt. Beszédhangonként más és más gyakorlatokat kell elvégezni. Az anyag pontos útmutatást ad, így segítve a nyelvtanár munkáját.

2.3. A helyes kiejtés tanítása lépésenként a Hangoskönyv segítségével

Látjuk tehát, hogy a helyes kiejtés tanításának első lépése az artikulációs torna. Ez tulajdonképpen a bemelegítés. Ezt követi a gyakorolni kívánt hang izolált gyakoroltatása. A bemutatás fázisában célszerű elmagyarázni, képpel illusztrálni és megmutatni az adott hang pontos képzését. A hang izolált gyakorlása után következik a szótagban gyakoroltatás. Fontos, hogy a hang mindhárom fontos fonotaktikai pozícióban is szerepeljen, azaz szótag elején, közepén és végén is. Az automatizálás során fokozatosan építkezünk: kezdetben csak szótagokat ismételnek, majd rövidebb-hosszabb mondatokat, nyelvtörőket, szövegrészleteket, akár verseket vagy dalokat is. A ritmizálás és a dallam mindig támogatja a tiszta kiejtést.

2.4. Kiejtésgyakorló feladatok a Hangoskönyv alapján

Az alábbiakban három könnyen és bármikor használható kiejtésgyakorló feladat bemutatása következik. A Hangoskönyv előre gyártott feladatokat tartalmaz, de pár perc alatt előkészíthetünk hasonló feladatokat, aktuális célunknak megfelelően. A gyakorlatok egyszerűségük és praktikuságuk miatt hatékonyak. További előnyük, hogy rajtunk múlik, mennyi időt szánunk a feladatra: a háromperces feladattól kezdve egész órát kitöltő gyakorlásra is alkalmasak.

> **1. FELADAT:** Minden diák kapjon két-két lapot, amelyeken a gyakorolni kívánt két hang szerepel (pl. *a – o*). Mondjunk olyan szavakat, amelyek vagy az egyik, vagy a másik hangot tartalmazzák, és a nyelvtanulóknak azt a papírt kell felmutatniuk, amelyik hangot hallották.

Ez a feladat kitűnő arra, hogy a nyelvtanuló koncentrálhasson a két hang különbségére. A mozgással való összekötés is hasznos, nem kell írni semmit, csak választani kell. Érdemes kétféle színt is használni, amely valamilyen szempontból szemlélteti a két hang fiziológiai különbségeit, pl. az O borongós hangulata miatt lehet fekete, az A pedig valami vidámabb szín, például piros. Ilyen módon a szemléltetés is segít abban, hogy differenciáljuk a

két hangot. Azért is hatékony feladat ez, mert a visszacsatolás azonnali és a tanár könnyen ellenőrizheti, hiszen csak végignéz a felemelt papírok között, és könnyen látja, hogy mindenkinél piros-e a betű vagy fekete. Lehet versenyt is játszani, ezzel serkentve a koncentrációt, így segíti a bevésés folyamatát. Az ellenőrzés során pedig érdemes kimondatni is az adott szót, hogy oda-vissza működjön a beszédpercepció és beszédprodukció.

2. FELADAT: Ennél a feladatnál csak egy számozott sorra lesz szükségünk, vagy arra sem. A feladat az, hogy a hallott szavak alapján írjanak + jelet, ha hallják a kívánt hangot, vagy – jelet, ha nem.

Ez a feladat abból a szempontból könnyebb, hogy egyszerre csak egy hangra kell koncentrálni, a többitől megkülönböztetni. Az ellenőrzés történhet azonnal minden egyes szó, vagy az összes szó elhangzása után. Ha ügyesek, lehet nehezíteni a feladaton, és a végén megkérdezni, emlékeznek-e a diktált szavakra.

3. FELADAT: Az előző feladat egy másik változata, amely során a gyakorolni kívánt hang helyének a megállapítása a cél. Számjegyekkel kell jelölni azt, amelyik szótagban hallja az adott hangot. Például ha az *A* hangot kell meghallani, akkor a *halom* szó esetében 1 lesz a megoldás, a *láda* szónál pedig 2. Lehet három vagy négy szótagú szavakkal kombinálni a feladatot, de csak addig, amíg még képesek a nyelvtanulók koncentrálni.

Ezeket a feladattípusokat lehet variálni, változtatni rajtuk, kitalálni új formákat. Elég kreatívak, lekötik a nyelvtanulók minden figyelmét, és nem utolsó sorban rendkívül hatékonyak.

2.5. A hangdifferenciálás

A hangdifferenciálás során több hangot vetünk össze. A feladatokat fokozatosan kell felépítenünk, kezdve a bemutatástól, a drilleken át, a bonyolultabb hallásgyakorlatokig. Menete megegyezik a már bemutatott kiejtésgyakorlás fázisaival, ám itt több hang bemutatása, ismétlése történik, és a feladatok variációs lehetősége is nagyobb. Lényeges itt is a fokozatosság.

3. A MAGYAR ÁBÉCÉ TANÍTÁSA

3.1. Feladat: Mely állításokkal ért egyet és melyekkel nem ért egyet? Indokolja is meg válaszát!

A) Az ábécé tanítása az első órák anyaga kell, hogy legyen
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET
B) A nagyábécét (44 betű) tanítsuk mindig!
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET
C) Fonetikai átírás nem szükséges, de ha segít, lehet!
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET
D) A magánhangzó-harmóniát tanítsuk meg az ábécével együtt!
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET
E) Hasznosak a fonetikai gyakorlatok az első órákon.
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET
F) Külön tanítsuk a magánhangzókat!
EGYETÉRTEK/NEM ÉRTEK EGYET

3.2. Hogyan tanítsuk az ábécét?

3.2.1. Néhány praktikus ötlet a magyar ábécé tanítása előtt és az elején

A magyar ábécé tanítása sokféleképpen történhet, nincs egyetlen helyes módja, mégis van néhány praktikus ötlet, melynek betartása segítheti a nyelvtanulót a magyar hangok feltérképezésében, megismerésében. Az biztos, hogy a magyar ábécét a nyelvtanulás legelején, az első órák egyikén érdemes bemutatni (Csonka 2005). Célszerű még előtte köszöntéseket, hasznos kifejezéseket tanítani, hogy a hangok ismertetésénél legyen máris példánk, amelyre vissza tudunk utalni (*Köszönöm – „sz")*. Mielőtt belevágunk, magyarázzuk el, hogy a magyar ábécé 44 betűből

és közel ugyanennyi hangból áll (kivéve a *j* és *ly*, illetve a nem magyar betűket: *x,y,w*)! Készíthetünk – akár közvetítő nyelven – egy rövid kvízt az ábécére vonatkozóan, hogy érdekesebbé tegyük a folyamatot. Kérdések lehetnek például a következők (természetesen nem magyar nyelven, hanem az órákon használt közös nyelven):

1. Hány hangból áll a magyar ábécé?
2. Hány magánhangzónk van?
3. A hang rövidségét vagy hosszúságát jelöli az ékezet?
4. Melyek a leggyakoribb magánhangzók a magyar nyelvben?
5. Melyek a leggyakrabban használt mássalhangzóink?

Magyarázzuk el, milyen fontos csoportok vannak a magyar hangzóállományban: magánhangzók és mássalhangzók, rövid-hosszú, nyílt-zárt párok. Nagyon fontos megértetni a nyelvtanulókkal, hogy a magyar beszédhangokat csak nyitott szájjal, bátran és hangosan tanulhatják meg! (Ázsiai diákoknál interkulturális problémaként jelentkezik, hogy még a kezüket is a szájuk elé teszik, náluk nem divat ez a fajta artikuláció.) Képek, illusztráció segítségével mutassuk meg a 44 betűt, majd tegyük félre a nagyábécét, és kezdjük a magánhangzókkal! Tanítsuk meg sorban a párokat, ejtsük ki és ejtessük ki a hangokat a tanulókkal! Amennyiben gondot okoz a pontos képzés, álljunk meg, és magyarázzuk el, hogyan képezzük helyesen a hangot! Ne gyakoroltassuk túl, de jegyezzük meg, hogy a továbbiakban majd gyakorolni kell. Az óra célja a teljes hangállomány bemutatása, és az, hogy komplex képet kapjon a nyelvtanuló és a tanár is arról, hogy mely hangokat kell majd külön gyakoroltatnia.

3.2.2. A magánhangzók tanítása

A magánhangzók tanításának egy lehetséges logikája szerepel itt:

1. Kezdjük az *A-Á, E-É* hangokkal! Párban tanítsuk őket, és tegyük világossá, hogy a képzés során az időtartam mellett a zártság/nyíltság tekintetében is van különbség. (Sokféleképpen lehet segíteni a helyes képzésben, pl.: logopédiában használatos bemutatás, kis történetet lehet hozzá kitalálni, szavakat példának hozni, amelyben szerepelnek ezek a hangok, és a nyelvtanuló számára már ismertek, anyanyelvéből vett példával, ahol ugyanazt a hangot kell produkálni.)

2. Folytassuk az *I-Í, O-Ó, Ö-Ő, U-Ú, Ü-Ű* hangokkal, ahol szemben az első két párral, nem nyíltsági-zártsági különbség van, hanem időtartambeli. Hívjuk fel a figyelmet a pontos jelölésekre, arra, hogy ha pontokat használunk, mindig kettő van belőle, nem lehet egyet tenni, az ékezet lehet egy és kettő is, de más hangot jelöl. Mondjuk el azt is, hogy az ékezet merre dőlhet, és hogy nincsen többféle ékezet, mint például az olasz nyelvben.
3. A mély és magas csoportosítás ebben a szakaszban ne kerüljön elő! Az túl sok és céltalan is lenne ezen a ponton, amikor még csak ismerkednek a hangokkal.

4 A táblakép a következő lehet:

A – Á
E – É
I – Í
O – Ó
Ö – Ő
U – Ú
Ü - Ű

5. Gyakoroltassuk a hangokat, a hosszúakat túlozzuk el, hogy érzékeljék a különbséget. Lehet csoportosan, egyénenként felolvastatni, először sorban, majd fentről lefelé, lentről felfelé, csak a rövideket, csak a hosszúakat, össze-vissza, lassan, gyorsan. A játékos gyakorlás oldja a feszültséget!
6. Figyelem! Ha egy-egy hang nem megy, ne gyakoroltassuk a végtelenségig! Lehet és kell is külön kiejtetni mindenkivel, de oldjuk a feszültséget azzal, hogy csoportosan ejtik ki sokszor, és játékosan gyakoroltatjuk.
7. Hozzunk példákat a jelentés-megkülönböztető szerepre, ha lehet, képekkel is illusztráljuk: *pl. sor–sör, agy–ágy.*

			
agy	ágy	sor	sör

1. ábra: Jelentés-megkülönböztetés

8. Ugyanakkor: hívjuk fel a figyelmet arra, mely hangok mennek nehezen, és nyugtassuk, meg a tanulókat, hogy ezekre külön oda fogunk figyelni, és minden alkalommal egy kicsit gyakoroljuk őket. Nagyon fontos, hogy merjenek elkezdeni beszélni, még ha nehéz is egy-egy hang produkciója, majd menet közben fejlesztjük!
9. Még azelőtt hagyjuk abba a magánhangzók gyakoroltatását, mielőtt a nyelvtanulók megunják. Dicsérjük meg őket, és térjünk át a mássalhangzókra!

3.2.3. A mássalhangzók bemutatása

1. A mássalhangzók esetében fontos elmondani előre, hogy minden egyes betű, a többjegyű is, egyetlen hangot jelöl (kivétel a *j- ly* és a *v - w*). A mássalhangzók körében is vannak párok és a pontos kiejtés itt is a jelentés-megkülönböztető szerep miatt fontos.
2. Használhatjuk a képekkel illusztrált, példaszavakat tartalmazó ábécét, mert a magánhangzókat már ismerik.
3. A párokat kiemelve tanítsuk, odafigyelve, hogy mi okoz majd gondot!
   B
   C – CS (*cica, csirke*)
   D – DZ – DZS (dzs: angol jövevényszavak, pl.: *dzsem, menedzser*)
   F
   G – GY (*Hogy vagy?*)
   H J K
   L – LY (J és LY kiejtése ugyanaz)
   M
   N – NY (*anya*)
   P Q R (Q: latin jövevényszavakban, régebbieket már „kv"-val írjuk, pl.: akvárium)
   S – SZ (*S: szél hangja, SZ: kígyó*)
   T – TY (*tyúk*)
   V W X Y (W kiejtésében ugyanaz, mint a V, X és Y nem magyar hangok)
   Z – ZS (*zebra, zsiráf*)
4. Gyerekeknél és felnőtteknél is segítség lehet, ha valamilyen általános jelenség hangjával magyarázunk, pl.: *S – szél, SZ – kígyó*

	
„S"	„SZ"

2. ábra: s – sz

5. Hozzunk példákat a jelentés-megkülönböztető szerepre: *sör – szőr*!
6. Nemzetiségtől/anyanyelvtől függően lehet készülni a nehézségekre! Ha nincs, örüljünk neki, ha van, nyugtassuk meg a nyelvtanulókat azzal, hogy sok gyakorlás várható, lesz alkalmuk begyakorolni a nehéznek vélt hangok kiejtését is.

3.2.4. A magánhangzók és a mássalhangzók összegzése, a teljes ábécé bemutatása

Mindenképpen szakítsunk időt arra, hogy egyben átolvassuk a teljes ábécét! Az óra célja a bemutatás, és az előzetes nehézségek felmérése. Olvassuk fel együtt az ábécé hangjait, a példaszavakkal együtt és jegyezzük meg, hogy milyen kiejtési nehézségek várhatók!

3.2.5. Néhány további ötlet

1. A példának szánt szavak legyenek vagy nemzetközi szavak, vagy olyanok, amelyek megtanulása hasznos már a nyelvtanulás elején is!
2. Ha az adott csoportra nézve van jobb ötletünk, mint ami a tananyagban szerepel, bátran írjuk át! Készítsünk saját ábécét, saját képekkel, a lényeg a használhatóság!
3. Nagyon sokat dicsérjünk!
4. Magyarázzuk el, hogy ha a nyelvtanulás elején precízen és pontosan megtanulják a hangok képzését, könnyű lesz az alkalmazás is.
5. A helyesírás fontosságára hívjuk fel a figyelmet! Nem mindegy, hogy pl. egy magánhangzó rövid vagy hosszú, a már említett jelentésbeli különbségek miatt.

4. A BETŰK ÉS HANGOK GYAKOROLTATÁSA

Alapvető „trükk", hogy a csoport érdeklődését ismerve, kihasználva olyan feladatokat válasszunk, amelyek érdekesek számukra, kulturálisan is kielégítők, így tulajdonképpen „lopva, titokban" sajátítják majd el a számukra nehéz hangok kiejtését is.

4.1. Nemzetközi szavak diktálása

Lehet pármunka is, nézhetik az ábécét a nyelvtanulók! A cél a problémás hangok kiszűrése, gyakorlása. Azért diktáljunk nemzetközi szavakat, mert így a jelentés adott, és a szókincset is tudjuk bővíteni. Ázsiai diákoknál nem mindig ismertek azok a nemzetközi szavak sem, amelyek evidensnek tűnnek (*praktikus, optimista, pesszimista, elegáns* stb.)

földrajzi nevek
Európa, Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália, Anglia, Kína
állatnevek
elefánt, zebra, zsiráf, rinocérosz
tudományok
matematika, fizika, kémia, biológia, anatómia, gasztronómia
ételek és italok
tea, kávé, saláta, kivi, szendvics, spagetti, hamburger, pizza
helyek
bank, diszkó, park
technikai eszközök
rádió, televízió, telefon, taxi, mobil, Wi-Fi
melléknevek
szuper, fantasztikus, optimista, pesszimista
sportok
jóga, dzsúdó, karate

1. Az elején ellenőrizzük egyenként a diktált szavakat, és mindig írjuk fel a táblára, vagy legyen nálunk papíron felírva a helyes íráskép, amit fel tudunk mutatni!
2. Tanítsunk egyúttal általános helyesírási szabályokat, pl. a főnevek és melléknevek végén az *ó,ő,ú,ű* mindig hosszú (*rádió, televízió, diszkó*), a főnevek végén sosincs *á*, mindig csak *a* van (*fizika, matematika, saláta, Amerika, Afrika*), az *i* mindig rövid a szavak végén, kivéve: *sí.*

4.2. Személynevek magyar-, illetve anyanyelvi megfelelőjével

Diktáljunk magyar női- és férfineveket és kérjük a nyelvtanulókat, hogy döntsék el, vajon férfi vagy női névről van-e szó, és írják is be a megfelelő helyre. Ellenőrzés után, a magyar alak mellé írják oda az anyanyelvükben használt verziókat! Ez a feladat kulturálisan is érdekes, a csoporttagok érdeklődést mutatnak egy-egy név több változata iránt, és egyúttal közelebb kerülhetnek a magyar nevekhez is.

női név	**férfi név**	**anyanyelvi megfelelő**
Mária		
	József	
	János	
Katalin		

2. táblázat: Nevek

Fel lehet dobni a feladatot friss statisztikai adatokkal is, pl. egy 2017-es felmérés szerint a leggyakoribb magyar női és férfinevek az alábbiak voltak: (persze diktáljuk őket, hogy gyakoroljanak!)

Anna, Lili, Emma, Hanna, Panka, Eszter
Dániel, Bence, Hunor, Boldizsár, Marcell

Kérdezzük meg, hogy anyanyelvükben szerintük mely nevek vezethetik most a listát, és azoknak próbáljuk meg megadni a magyar megfelelőjét, ha van.

Vihetünk be erre az órára naptárt is, amely feltünteti a névnapokat, meséljünk a névnap ünnepléséről/nem ünnepléséről, az idevágó magyar szokásokról, és tanítsuk meg a kifejezést: „Boldog névnapot kívánok!" Láthatjuk, hogy ez az egyszerű kiejtési-helyesírási gyakorlatnak induló feladat a végén kulturális értékeket is közvetíthet.

FONTOS! – Ha tudjuk előre, hogy egy feladat nem okoz majd különösebb örömöt a csoportnak, ne használjuk! Ugyanezt a csoportosítást elvégezhetjük állatnevekkel, ételekkel, italokkal, fővárosokkal (akár térképpel összekötve), stb. Alkalmazkodjunk a csoportunk érdeklődéséhez, mert így akár egy óra alatt is nagyobb eredményt tudunk elérni a kiejtésben, mintha gyötörnénk őket olyan témákkal, amely nem érdekli őket! A feladatok kitalálásának itt is csak a fantázia szab határt.

SZAKIRODALOM

Csonka Csilla 2005. Módszertani gondolatok a magyar ábécé tanításáról. *THL2*/1. Balassi Bálint Kulturális Intézet, Bp., 111–117. http://epa.oszk.hu/01400/01467/00005/pdf/104-112kep.pdf

Medgyes Péter 1999. *A nyelvtanár. A nyelvtanítás módszertana.* Corvina, Budapest.

Szende Virág (szerk.), Ház A., Makra H. 2000. *Hangoskönyv. Kiejtés- és beszédtanító program külföldieknek.* I–V. Magyar Nyelvi Intézet, Budapest.

Szende Virág 2005. A fonetika nyelvpedagógiai vetülete. *THL2*/1, 38–46. http://epa.oszk.hu/01400/01467/00001/pdf/038-046.pdf

Szende Virág (szerk.), Ház A., Makra H. 2000. *Hangoskönyv. Kiejtés- és beszédtanító program külföldieknek.* I-V. Magyar Nyelvi Intézet, Budapest.

III. EGY ESETTANULMÁNY PÉLDÁJA

1. TIPIKUS HIBÁK AZ UKRÁN NYELVTANULÓKNÁL

1.1. A kiejtés fontossága egyes nyelvtanítási módszerekben

A kiejtés szerepe a nyelvtanulásban az ún. direkt módszer térhódításával vált kulcsfontosságúvá. A direkt módszer bizonyíthatóan a nyelvtani-fordító módszer több mint százéves uralmának ellenhatásaként jött létre. A módszer kialakulását kétségkívül elősegítette a fonetika ugrásszerű fejlődése, olyannyira, hogy az irányzatnak sokáig vesszőparipája volt a jó kiejtés. A direkt módszer célkitűzése a célnyelvi kommunikáció kialakítása volt, amelynek központi csatornája a beszéd. Az idegen nyelvű gondolkodás kialakítását a jelentés és a célnyelv közötti direkt kapcsolat (vagyis az anyanyelv kizárása) volt hivatott elősegíteni. Jellegzetessége a mindvégig intenzív és tudatos kiejtéstanítás.

Ez a metódus elveiben közel állt a XX. században kialakult audiolingvális módszerhez, igaz merőben különbözött is tőle. Ismétlő-repetitív jellege miatt papagájmódszernek is csúfolták. Itt a diákok folyamatosan ismételgették a nekik lejátszott hanganyagot, elszigetelt körülmények között. Bár a módszer az 50-es években megbukott, a laboratóriumi körülmények között ellenőrzött nyelvtanulás eszközeit később is felhasználták.

Az előző módszer egyfajta ellenpólusaként említhetjük a néma módszert, ahol a tanár minden egyes új szót csak egyszer ejt ki, sohasem mond többet, mint amennyire a diáknak éppen szüksége van. Ha a diák nem jól ismétli el a szót, akkor a tanár némán csóválja a fejét és egy másik diák próbálkozik. Rámutat arra, aki a legjobban tudta kiejteni. A módszer arra épít, hogy a csend segíti a bevésést, és így csak a helyes alak fog rögzülni. (Kovács 2006: 10–26.).

Bár ezek a legszélsőségesebb példák, mégis jól mutatják, hogy korántsem egységes és egyértelmű a szakirodalom vélekedése arról, hogy a kiejtés fontossága, illetve szerepe mekkora egy idegen nyelv elsajátítása során. Viszont azt leszűrhetjük, hogy amennyiben nem fektetünk rá

kellő hangsúlyt, komoly bonyodalmakat okozhat majd a későbbiekben a használója számára, mivel igencsak kellemetlen helyzetbe kerülhet akárcsak egy helytelenül kiejtett szó miatt is.

1.2. Az ábécé tanításának jelentősége az ukrán anyanyelvűek számára

Egy idegen nyelv tanítását általában az ábécé tanításával (is) kezdjük. Amennyiben vannak olyan beszédhangok, amelyek nem feleltethetőek meg egyetlen hanggal sem a nyelvet tanuló anyanyelvének egyetlen hangjával semben, nehézségek támadnak a beszédhang és így a fonéma rögzítésében. Ilyenkor hívhatunk segítségül egy harmadik nyelvet, olyat, amelynek artikulációs bázisa ismerős lehet a tanuló számára. Nehéz azonban olyan nyelvet találni, mely egy ukrán anyanyelvűnek gyakorlati vagy artikulációs segítséget nyújthatna például az *ü* hang kiejtéséhez. Mivel korábban a legtöbben angolt tanultak, néha az innen vett párhuzamokkal lehet tippeket adni a kiejtéshez.

A magyar hangrendszer teljes és tökéletes elsajátítása az ukrán anyanyelvűek számára több nehézségbe is ütközik. A két nyelv beszédhangállománya ugyanis számos alapvető eltérést mutat.

Összehasonlításképpen: a magyar kiterjesztett ábécé 44 betűjével és hangjával szemben az ukránban 38 betű van; az előbbiben 30 mássalhangzó, az utóbbiban 32. A mássalhangzók artikulációjának elsajátítása nagyjából zökkenőmentes, mivel a legtöbbre található ukrán nyelvi példa. A magánhangzók rendszerének különbsége azonban jóval szembetűnőbb: a 14 magyar magánhangzóval szemben mindössze 6 példa található az ukrán nyelvben. Emellett az ukrán nyelv nem ismeri a hosszú-rövid magánhangzó-szembenállást. Ez egyébként is Európában különleges sajátossága nyelvünknek, igaz, nem egyedülálló a világon. Megtalálhatók az ilyen fonémapárok a japánban, a szingalézban, a kikuyuban, s a többek között Új-Zélandon beszélt maoriban, illetve a lugandában.

A mi esetünkben az is zavaró tényező, hogy a hangok különbözősége mellett a betűk írásmódja is különböző. A magyar latin betűs írásmódjával szemben az ukrán cirill betűket használ. Bár az angol nyelvvel való találkozás miatt már mindenki találkozott latin betűs írással, a kezdeti időszakot nagyban meghatározza, hogy hozzá kell szokni az új helyzethez. Így is

gyakran előfordul a tévesztés. Ennek egyik legtipikusabb példája, hogy cirill betűként olvassák a latint (pl. m [t], B,b [v], P,p [r], Y,y [u] C,c [sz]). A hangok tisztázása, a fonémák ejtésének kijelölése azonban hosszú-hosszú folyamat, s ez egyeseknek könnyebben, másoknak sokkal nehezebben megy.

A fonémák és beszédhangok felismerésének szerepe kulcsfontosságú a reprodukcióban, mivel a hallott anyag szolgál később mintaként a beszélő kiejtéséhez. Az egyéni adottságok figyelembe vételével az adott csoporton belül feltérképezhetjük azt, hogy kinek melyik hanggal vagy betűvel van problémája. Így a gyakorlást, tudatosítást is személyre szabhatjuk.

A magánhangzók felismerésének javítására számos gyakorlattípust alkalmazhatunk. Mindig érdemes az egyszerűbbektől a bonyolultabbak felé haladni. Természetesen be kell tartanunk a folyamatosság és fokozatosság elvét. Nem kell azonban minden alkalommal görcsösen a befejezettségre és a tökéletességre törekedni. A fonetikai gyakorlatokat, a kiejtésgyakorlás mellett, használhatjuk idegennyelv-órán a monotónia megtörésére vagy a változatosság kedvéért a foglalkozás felélénkítésére is. Minél sokszínűbben és kreatívabban alkalmazzuk ezeket a fogásokat, annál inkább lesz ez az órai rutin része, és annál kevésbé fog ellenállást kiváltani ez a diákok részéről. Ha játékos formában, esetleg versenyhelyzetet kialakítva illesztünk be artikulációs gyakorlatokat, annál jobb és hatékonyabb lesz a kiejtésfejlesztés.

Nagyon jó módszer a hangok írásképének begyakorlására a táblánál való egyéni munka, melynek lényege, hogy a tanulónak diktálnak egy szót, amit ő felír a táblára. Ezután kimondja hangosan, majd a tanár is felolvassa, amit leírt. Általában a kettő eltér egymástól. Ha egyedül nem jön rá, mit kell javítani, a csoport többi tagja is segíthet a korrekcióban. A javítás után újabb felolvasás következik, amikor is konstatálják, hogy az új alak már helyes-e, vagy további fejtörés következhet. Addig folytatják ezt, míg a felírt szóalak egybe nem esik azzal, amit diktáltak a tanulónak. Ezután természetesen mindenki sorra kerül, s a végére általában ráéreznek a lényegre. A módszer előnye, hogy a tanuló nemcsak a saját, de mások hibájából is tanulhat, hiszen mire a végére érnek, sok tipikus hiba, félreértés, félrehallás kerül megbeszélésre. Egyik hátránya ennek a módszernek talán az, hogy nagyobb csoportnál a végére már unalmassá, monotonná válik, ekkor meg lehet törni a sort valamilyen más feladattal, hogy azután később folytathassák. A másik hátránya pedig az, szintén nagyobb létszámú csoportok esetén, hogy elég időigényes, ha mindenkire sort szeretnénk keríteni.

Ez természetesen csak egy a számos lehetőség közül, amit egy nyelvtanár a hangok írásképének begyakorlására alkalmazhat. A lehetőségek száma végtelen, s csak a tanáron múlik, hogy ezt mennyire tudja kiaknázni.

Az, hogy a jó kiejtés mennyire lehet és kell, hogy cél legyen, általában a tanár egyéni megítélésének kérdése. A tanár részéről reális követelmények felállítása várható el, úgy, hogy a tanulók ne legyenek irreális elvárásoknak kitéve. Elsődleges szempont az érthető, kommunikációs szempontból megközelítve a társalgásra, beszélgetésre, emberek közötti érintkezésre alkalmas beszédhasználat. A tökéletes, anyanyelvi kiejtésnek megfelelő artikuláció eszménye természetesen nem kell, hogy eltántorítsa a nyelvtanulót. Ha tudatosítjuk bennük azt, hogy nem a „tökéletesség" a cél, hanem csupán az érthetőség, előbb-utóbb ők is ennek megfelelően állnak majd a kérdéshez. Nagyobb sikerélménnyel fogja őket eltölteni, amikor egy-egy alkalommal megdicsérjük őket. A pozitív visszacsatolás minden esetben előre viheti a nyelvtanulás folyamatát (nemcsak a kiejtését!), ezért törekedjünk arra, hogy megfelelőképp értékeljük a fejlődésüket!

A nyelvek egyik kategorizálási szempontja a magánhangzó-mássalhangzó arányon alapszik, minél nagyobb a vokális fonémák száma a konszonánsokhoz képest, annál hangzósabb, kellemesebb a fülnek. A magyar nyelv ezen besorolás szerint a közepesen dallamos nyelvek közé tartozik: 100 beszédhang közül 42 magánhangzó, 58 mássalhangzó. Pont ezen magánhangzó-gazdagság miatt gyűlik meg az ukrán anyanyelvűek baja a magyar nyelv tanulásával. Mivel a mássalhangzók rendszerében viszonylag komfortosan mozognak, nyugodtan lehetünk részrehajlóak a magánhangzók javára a gyakoroltatás tekintetében.

Nagyon fontos az első találkozás, az első benyomások, amelyek adott esetben kedvét szegik a nyelvtanulónak. Ne sajnáljuk az időt az egyes hangok tisztázására!

Az ukrán nyelv ábécéje 33 betűből áll, a cirill írásból származik. A modern ukrán ábécé a XIX. századi és XX. század eleji reformtervezetek eredménye.

A 33 betűvel és az aposztróffal 38 fonémát fejeznek ki. Az ukrán nyelv fonetikus, egy betű többnyire egy fonémának felel meg, bár kivételek vannak. A szemantikai, történelmi és morfológiai elveket is alkalmazzák helyenként.

Pontosan az ukrán irodalmi nyelv hangrendszere 6 magánhangzó- (a, e, i, o, u, y) és 32 mássalhangzó-fonémából áll (b, c, c', ch, č, d, d', dz, dz',

dž, f, g, h, j, k, l, l', m, n, n', p, r, r', s, s', š, t, t', v, z, z', ž); idegen szavakban további palatizált mássalhangzó-fonémák is előfordulnak (b', v' stb., pl. бюро (b'uro) < francia bureau 'iroda', ревю (rev'u) < francia revue 'revü'), amelyek ukrán szavakban legfeljebb csak helyzeti variánsként szerepelhetnek (Zoltán 2017: 28).

A „щ" betű két mássalhangzót is jelöl [scs]. A [j] hang és egyes magánhangzók kombinációját szintén egy-egy betű mutatja ([ja]=я, [je]=є, [ji]=ї, [ju]=ю), míg a [jo]=йо és a ritkább, regionális [jɪ]=йи két különböző jellel írandó. Ezek előtt a jésített magánhangzók előtt, és egy speciális lágyjel (Ukránul: Апостроф /aposztrof/) előtt a mássalhangzó keményről lággyá vált. Ahol mégis keményen kell ejteni a hangot, ott ezt aposztróf (,) jelzi.

Ha egy hangot hosszabban kell ejteni, a betűt megkettőzik.

Az [dz] és [dzs] fonémáknak nincs külön betűjük az ábécében, a дз és дж kettős betűk jelölik őket. A [ʣ] jelzi a *dz*, a [ʤ] a *dzs* hangot [hu.wikipedia.org/wiki/Ukrán_nyelv#Fonetika].

A következő táblázat használható a betű-hang megfeleltetéshez, a két nyelv közös hangjainak bemutatásához:

A a a	Á á á [a] укр	B b bé [б] укр	C c cé [ц] укр	Cs cs csé [ч] укр	D d dé [д] укр	Dz dz dzé [дз] укр	Dzs dzs dzsé [дж] укр
E e e [e] укр	É é é [и] укр	F f ef [ф] укр	G g gé [ґ] укр	Gy gy gyé [дь] укр	H h há [г] укр	I i i [і] укр	Í í í
J j jé [й] укр	K k ká [к] укр	L l el [л] укр	Ly ly ej [ль] укр	M m em [м] укр	N n en [н] укр	Ny ny eny [нь] укр	
O o o [o] укр	Ó ó ó	Ö ö ö	Ő ő ő	P p pé [п] укр	Q q ku	R r er [р] укр	
S s es [ш] укр	Sz sz esz [с] укр	T t té [т] укр	Ty ty tyé [ть] укр	U u u [у] укр	Ú ú ú	Ü ü ü	Ű ű ű
V v vé [в] укр	W w dupla vé [в] укр	X x iksz	Y y ipszilon	Z z zé [з] укр	Zs zs zsé [ж] укр		

1. táblázat: Ukrán-magyar hangmegfeleltetés

A mássalhangzóknál a két nyelv beszédhang-rendszerének hasonlósága miatt egyszerűbb a megfeleltetés, nincs olyan fonéma, amelyet ne lehetne összevetni az ukrán megfelelővel. Viszont a magánhangzóknál már más a helyzet. Amint látjuk, a táblázat ezeknél a hangoknál meglehetősen foghíjas, ezért is kiemelten fontos a vokális fonémák tanításának kérdése (Voloscsuk 2017: 9.).

A keleti ószláv és az orosz nyelv *o* betűje vagy a hangja, fonémája az ukrán nyelvben több esetben *i*-nek felel meg, például a *под* → *пiд*, azaz „alatt" szóban. A történelmi *o* bizonyos ragozott alakokban megmaradt, például *рiк* (alanyeset) → *роцi* (lokatívusz eset); „év". (Ez a hangzóváltozás egyébként megegyezik a lengyel „ó" → „o" hangzóváltozással.) A *Г* betű különböző mássalhangzót jelöl a keleti ószlávban és az ukránban, lásd a *Cirill ábécé* nyelvi jegyzeteit. Az ukrán *Г* a keleti ószláv *X* zöngés változata (gyakran *h*-nak írják latin betűs átírásban), míg az orosz (és a keleti ószláv) *Г* kiejtése a magyar *g* betűnek felel meg. Az oroszul beszélő ukránok gyakran a lágyan ejtett ukrán változatot használják a keményen ejtett keleti ószláv eredetű hang helyett.

Az ukrán nyelvben hat magánhangzó van: [a], [e], [i], [ɪ], [o], [u], és két félmagánhangzó [j], [ʋ].

Számos mássalhangzó három formában létezik: kemény, lágy és hosszú, például: [l], [lʲ] és [ll] vagy [n], [nʲ] és [nn]. Az ukránok gyakran ejtenek hosszú hangot más nyelvekben is, ahol egy betűt duplázódását látják.

Az ukrán [ɦ] és az orosz [g] (cirill *г*) hangok különbségét már tárgyaltuk. Egy másik fonetikus különbség a két nyelv közt a /v/ (cirill *в*) ejtése. Míg az oroszok [v]-nek ejtik, az ukránok [ʋ]-nek

Az ukrán nyelvben az egyes dialektális változatok használatosak. Ezek esetében főként a lengyel és az orosz hatások érvényesülnek. A ruszinra (a magyar mellett a kárpátaljai lakosság anyanyelve) egyrészt az ukrán egyik dialektusaként, másrészt pedig mint önálló nyelvre tekintenek.

Az ukránban eltérő, dinamikus hangsúlyozást használnak, amelyik azonban nem annyira markáns, mint az orosz nyelvben, ezért nem szükséges a hangsúlytalan magánhangzók redukálása [hu.wikipedia.org/wiki/Ukrán_nyelv#Fonetika].

1.3. Az ukrán magánhangzók sajátosságai.

Az ukrán magánhangzó-táblázat is némileg egyszerűsített, mivel a középső nyelvállású magánhangzók még kétfelé oszlanak, egy felső-középső és középső szintre, ez azonban nem változtat számottevően a fonémák besorolásán. Szinte az összes magánhangzó zavar nélkül értelmezhető egy magyar beszélő számára, egyedül az „И" lóg ki a sorból, ennek kiejtése a magyar i és ö közé tehető.

Az ukrán nyelv magánhangzórendszere táblázatban:

	Veláris	Palatális
Felső	I	У
Középső	И	О
Alsó	Е	А

2. táblázat: Az ukrán magánhangzók
(Forrás: http://teacher.at.ua/publ/32-1-0-65)

2. A FONETIKA TANÍTÁSA, TÍPUSFELADATOK, GYAKORLATOK

2.1. A hallás szerepe a kiejtésben

A hangok helyes artikulálásához vezető úton az első lépés az, hogy tudatosítsuk az adott fonémát. Ehhez viszont nélkülözhetetlen a jó hallás. A hallás szerepe a neurológiai folyamatokkal együtt egy bonyolult visszacsatolási rendszeren keresztül eredményezi (vagy épp ellenkezőleg, gátoljanem) a helyes hangfelismerést, differenciálást, tehát az adott hang fonémakategóriájának meghatározását (Csépe–Győri–Ragó 2007–2008).

Ez azonban néhány hang esetében különösen problémás. Viszonylag ismert tény az, hogy a szlávajkúak számára nagyon nehéz az **a—u—o** között különbséget tenni. Ezen hangok artikulációja teljesen esetleges. Nem lehet azonban legyinteni a jelenségre azzal a meggyőződéssel, hogy egy kis „slendrián" kiejtés nem okoz problémát. A hangok egymástól eltérő megkülönböztető jegyeinek pontos felismerése és reprodukálása a magyar nyelvben nélkülözhetetlen eszköz a grammatika és a jelentés területén is (Szende 2005)

A már említett **a—o—u** magánhangzók közötti különbségtétel folyamatos hibaforrás, mégis a legtöbb problémát az **ö-ő**, illetve **ü-ű** hangok reprodukálása okozza, valamint az **o-ó** és az **a-á** közötti differenciáció sem zökkenőmentes.

Kiemelendők a mássalhangzók esetében is elkövetett hibák. Bár, az ukránban szinte minden magyar mássalhangzónak megvan a maga megfelelője, mégis gyakori a hiba főleg a kétjegyű **sz-zs** vagy épp a sokszor még magyarajkúak számára is gondot jelentő **j-ly** megkülönböztetése, ami nemcsak írás közben jelentkezik (ly-t pl. lj-nek ejtik). A kétjegyű mássalhangzók duplázása is gyakori írásbeli és kiejtési hiba.

2.2. A magánhangzók felismerésének és differenciálásának javítása

A hangfelismerés tekintetében kritikus pont a differenciálás, a fonémák közötti különbségtétel. Vannak kiemelten problémás fonémapárok, amelyek kis mértékben térnek el egymástól, ezért elkülönítésük különösen a nyelvtanulás kezdeti szakaszában jelentenek nagy kihívást a nyelvtanulónak.

A hangdifferenciálás elősegítésére irányuló gyakorlatok között találunk olyanokat, amelyek a hangidőtartam felismerésére irányulnak. Felmérésem alapján ez kiemelten problémás területe az ukrán anyanyelvűek magyartanulásának. A hosszú-rövid magánhangzók elkülönítésére számos gyakorlat létezik.

2.3. A mássalhangzók felismerésének és differenciálásának javítása

A magyar mássalhangzók nagy része ugyanúgy ejtődik, akár csak az ukránban. Ezek nem is igényelnek jelentősebb figyelmet a hangtan tanítási folyamatában, hiszen „hazai pályát" jelentenek a tanulók számára.

Térjünk ki pár szó erejéig a kivételt képező, ukránban nem létező vagy másként megjelenő (több hang együttese, másként kell hangsúlyozni) mássalhangzók kiejtésére.

J – ugyan van az ukránban is j hang, de a magyar nyelvben, főleg ha a szó elején van, sokkal hangsúlyosabban, nyomatékosabban ejtjük mint az ukrán **й** hangot. Pl: *jó, jég, jaguár*

Ly – vannak bizonyos szavak, melyeknél a j hangot hallunk, de ly íródik. Ez szintén komoly nehézséget okoz, esetekben sokszor még a magyar anyanyelvűeknek is (írásban), nemhogy a magyart mint idegen nyelvet tanulók számára. Sajnos nincsenek rá szabályok, hogy mikor melyiket kell használni. A „legjobb" módszer, megtanulni az ly-os szavakat, mivel nincs túl sok belőle. Pl: *lyuk, boly, mély, milyen, moly, osztály, olyan*

További nehézségeket okozhatnak még a kétjegyű betűk, mivel a magyarban egy új hangot hoznak létre, míg az ukránban ez nem így van, s külön betű van a magyarnak megfelelő hangra.

Cs – ez a két betű együtt hozza létre azt a hangot, ami az ukrán **ч** hangnak felel meg. Pl: *kacsa, macska, csap, csokoládé, cserép*

Sz – ez a két betű hozza létre a hangot, amely az ukrán **c** hangnak felel meg. Ez a megfelelés gyakran okoz írásban zavart is, mert nagyon sokszor sz helyet c-t írnak, s olvasáskor is előfordul, hogy ahol magyar c betűt látnak, azt sz-nek ejtik. Pl: *szalma, száll, szél, szól, szem, szép*

Zs – ez a két betű együtt alkotja az ukrán **ж** hangot. Pl: *zsák, zseb, rízs, zsír, rózsa, mazsola*

Gyakran előfordul, hogy a magyar nyelvben mássalhangzókettőzés áll a szóban, ami az ukránban jóval ritkább, így gyakran ezt sem érzékelik hallás alapján. Pl: *varr, toll, forr, itt, ott, hall, sakk.*

S nem utolsósorban a kétjegyű betű duplázódása. Pl: *meccs, meggy, pettyes, mennyi, dinnye.* Ez azért is nagyon nehéz számukra, mert gyakran ezeknek a szavaknak van szimpla kétjegyű mássalhangzós párja is. Pl: *megy-meggy, szál-száll, hal-hall, halom-hallom, halott-hallott*

2.4. Általános feladatok, gyakorlatok

Néhány gyakorlat- és feladattípus:

A) Hangidőtartam felismerése: szópárok hosszú—rövid magánhangzókkal.

1. Egyszerű tollbamondás, csak szavakkal.
2. Lehet ez kártyák kiosztása az adott magánhangzópárokkal, felolvasás alapján felismerni és felmutatni azt, amelyiket hallják a szóban.
3. Ugyanez írásban, leírni azt, amelyiket hallják.
4. Esetleg bármilyen egyezményes jel (pl. kopogás vagy tapsolás, két különböző tárgy felmutatása) alapján elkülöníteni, hogy hosszú vagy rövid magánhangzót hallanak.
5. Hiányos szöveg pótlása, eldöntendő, hogy rövid vagy hosszú magánhangzó hibázik.

B) Két hang differenciálása:

1. Szavak, mondatok, mondókák felolvasása, ismétlése.
2. A két differenciálandó hangot tetszőleges váltakoztatással olvassuk fel többször egymás után, ezt kell leírniuk a tanulóknak.

3. Az előző feladathoz nagyon hasonló, csak négyzethálóba kell írni a két hang közül azt, amelyiket hallják.
4. Kiosztott szövegben kell aláhúzniuk a két kiválasztott, differenciálandó hangot. Két különböző színnel vagy aláhúzási móddal tehetnek különbséget a hangok között.
5. Kiosztott nyomtatványon szerepelnek szópárok (általában minimálpárok vagy nagyon kis mértékben eltérő szóalakok), felolvasás után aláhúzással kell kiválasztani a megfelelőt.

C) Hang felismerése szavakban: a megadott hang jelenlétének észlelése.

1. Ez történhet felolvasás alapján, előre megbeszélt jeladással párosítva. Egyik változat szerint a tanár szavakat olvas fel, a tanulók pedig tapsolnak, kopognak stb., ha hallani vélik az adott magánhangzót.
2. Egy másik feladattípusban üres nyomtatott négyzetek jelzik a szavakat, a tanár pedig véletlenszerűen olvas fel olyan szavakat, amelyekben szerepel az adott hang, és olyanokat is, amelyekben nem. „+" és „-" jeleket írnak a jelölőnégyzetekbe, az alapján hogy hallották-e a fonémát vagy sem.

D) A hang helyének megtalálása az adott szóban.

1. Az előző pontban szereplő feladatot úgy is végre lehet hajtani, hogy a fonéma szóban elfoglalt helyét kell meghallani, ilyenkor a diák anynyiszor tapsol, ahányadik szótagban hallotta az inkriminált hangot.
2. Hibás szavak kijavítása felolvasás alapján.
3. Kiosztott szövegben megkeresni az adott hangot. Felolvasással ajánlott egybekötni.

(Lantos 2000: 7–105.)

2.5. Feladatok a magánhangzók begyakorlására

A 2016–2017-es év beregszászi MID-csoport által összeállított hangtan tanítására alkalmas gyakorlatokat is tartalmazó feladatsorok:

a-á begyakoroltatása:

1. Figyeld a számat, mondd utánam:

anya, apa, ablak, ajtó arc, Anna, Attila, Antal, nap, pap, baba vaj, haj, fa, az, agy, pad.
Ági, Árpád, Ádám, ág, ágy, áll, sál, sás, száll, ás, lát, vár, kád, láb, hát, váll, nyár.

2. Olvasd el hangosan az alábbi szavakat!

bár, cár, ház, kár, már, táp, mák, máz, szár, zár, vár, gyár, pár, száll, rák,nyár, sár, bárány, sárkány, Kálmán, Tátrán, lábán

3. Tanuld meg a verset!

Vers az a hangnál:
Anna, Anti, Andrea,
almát raknak kosárba.
Piros alma mosolygó,
gyerekeknek ez a jó.

Versek az á hang tanulásánál:

Fáni beteg,
fáj a háta,
fáj a válla,
fáj a lába
álmos, megy a
tollasbálba.

Ásó

Ásót fogok, kertet ások,
puha földben kis virágok.
Május első vasárnapján
virágot kap édesanyám!

4. Mondd meg, kire illik a vers!

Iskolába?
Fáj a lába.
Hazamenni?
Nem fáj semmi!

5. Szavakat mondunk, s ahol a hangot hallanak a tanulók, ott egyet, ahol á hangot, ott kettőt kell tapsolniuk:

Mária, mama, Márta, Árpád, banán, láda, család, kabát, talán, aztán, Sára, táska, január, Katalin, magánhangzó, mássalhangzó.

6. Mi a kakukktojás? (Lehet írásban is vagy szóban is elvégezni! Szóban ajánlatosabb a kiejtés begyakorlása szempontjából.)

alma	ház
Dalma	Ábel
Anna	Ákos
hagyma	ár
barna	örül
paprika	már
paradicsom	tál
vacsora	mák
orvos	április
magyar	május
hatvan	száz

7. Kitalálod, hogy ezekből a szavakól az a vagy az á betűt hagyták ki? Pótold a hiányzó betűket!

b...r...t
m...csk...
s...r
t...v...sz
k...cs...
m...k

s...l...t...
sz...m...r
sz...ll
b...ln...
t...lc...

e-é begyakoroltatása:

1. A magánhangzókat a szótagok szintjén gyakoroljuk. Mivel a szótagoknak nincs önálló jelentésük, a diákok egyértelműen a hangképzésre összpontosíthatnak.

e-le-se-ker-szel
é-lé-sé-kér-szél

A szótagokat érdemes először hallás után gyakorolni. A diákok kórusban ismételnek. A következő fázisban a hallott szótagokat írják le.

2. A következő feladat olyan ismert szavakat tartalmaz, amelyekben az adott magánhangzók megjelennek. Itt a tanulók a hangzás és a jelentés kapcsolatára összpontosítanak:

e-e:	egy, fej, reggel, este, fekete, levesek, cseresznye, meggy
é-é:	négy, kék, tévé, cédé, DVD
e-é:	fehér, kenyér,vegész,hegység,tessék, szeretnék, feleség
é-e:	kérek, étel, érem, rétes, kétszer
e-é-e:	hegységek, beszélget, ebédel, szeretnének

Az első feladathoz hasonlóan gyakoroljuk.

3. A táblára szavakat írunk, de kihagyjuk a magánhangózakat, amiket a tanulóknak kell pótolni, hogy értelmes szavakat kapjunk:

f...h...r, b...sz...l, k...v...s, j...gy...t, ...gyb..., m...l...g, n...gyv...nn...gy, ...l...g, cs...sz..., r...t...s, ...t...l.

4. Az előre megadott, de összekevert szótagokból szavakat, ezután mondatokat kell alkotniuk a tanulóknak:

Szótagsaláta

1. nem, szek-ve, nye-ke-ret Nem veszek kenyeret.
2. egy, me-ter-ét, ke-sek-re...
3. egy, met-né, dzser-me-ne-rel, ge-szél-be-tek..........................
4. gel-reg, nye-ret-ke, szem-e...
5. ben-dél, e-de-bé-lek..
6. te-es, vét-té, zek-né..

o-ó begyakoroltatása:

1. A tanár kiosztja a szókártyákat, melyeken az alábbi o és ó betűket tartalmazó szavak vannak! A tanulóknak el kell csendben olvasniuk a kapott szót, majd akinek a kártyáján ó betű van, az feláll, akién o, az ülve marad. Miután két részre oszlik az osztály, előbb egyik csapat (ó csapat, az állók csapata) minden tagja felolvassa a saját szavát. Majd ezt követően a másik csapat tagjai következnek. Minden hiba mínusz egy pont az adott csapatnak, minden helyes szó plussz egy. Az a csapat nyer, amelyik több pontot gyűjt össze.

Szavak:ól, ló, ok, tok, lóg, fok, okos, lóca, toboz, pózna, zakó, alom, folt, tó

2. Pótolni kell a hiányzó betűt!

...ll..., al...m, hal...m, m...l..., p...l..., áll..., ...ldal, t...ld, p...t, k...s, p...rtéka, hár...m, b...t...rkál, p...r...lt...

ö-ő begykoroltatása:

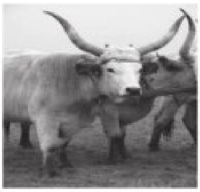
1. A tanár mindenkinek ad két kártyát. Az egyiken az **ö** betű van, a másikon az **ő**. A feladat a következő: a tanár szavakat mond, a tanulók feladata az, hogy mindenki felmutatja azt a kártyát (ö vagy ő) amit az adott szóban éppen hallott.

Tanár: *ökör* (a diákok felmutatják az ö betűt), *őr, öröm, temető, kerülő, betörő, öt, gömb, őrmester, bőkezű, tehetős, szerető, esernyő, börtönőr.*

2. Keresse meg és karikázza be a kakukktojást! (Ezt lehet szóban vagy írásban)

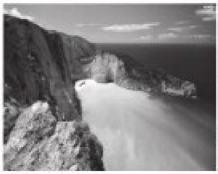
a)	*ősi*	*ablak*	*tekenő*
b)	*teknős*	*legyőz*	*sárkány*
c)	*őz*	*bab*	*ökör*
d)	*akác*	*bő*	*főz*
e)	*lenyűgöz üstökös*	*labda*	
f)	*ösvény*	*ezüst*	*öt*

3. Mit ábrázolnak a következő képek? A tanulók megnevezik a képeket. A tanár javítja a helyes kiejtést. (Bármilyen saját gyűjtésű képekkel kivitelezhető.)















Megoldás: ökör, öt, őz, teknős, repülő, öböl, köhög, temető, bőrönd, eső, tekenő, kenőcs.

4. Olvassák el a következő nyelvtörőket! A legszimpatikusabbat tanulják meg!

a) *Sárga bögre, görbe bögre.*
b) *Már ősz volt szinte, mikor egy őszinte ősz inte, hogy legyek őszinte, mert ő szinte őszinte.*
c) *Láttam szőrös hörcsögöt. Éppen szörpöt szörcsögött. Ha a hörcsög szörpöt szörcsög, rátörnek a hörcsög görcsök.*

ü-ű begyakorlása:

1. Olvasd el!

ü *ű ü ű ü ű ű ü*
ű *ü ü ű*

ű *ü ű ü ü ű ü ű*
ü *ü ű ü*

2. Hol hallod a hangot?
A diák előtt képek vannak. A következőket kell végrehajtania:

a) Keress egy olyan képet, melynek az elején „ü" hangot hallasz!
b) Keress egy olyan képet, melynek a belsejében „ű" hangot hallasz!
c) Keress egy olyan képet, melynek a végén „ű" hangot hallasz

3. A 2. feladatban használt képeket csoportosítjuk:

a) 3 csoportot alkotunk attól függően, hogy a szó elején, belsejében vagy végén található az ü vagy ű hang.
b) a megalkotott 3 csoportot kettébontjuk, figyelve arra, hogy „ü" vagy „ű" hangot tartalmaz

4. Két képet mutatunk a gyereknek (fül és tűz) – amikor a fület ábrázoló képet látja leguggol, amikor a tüzet látja felugrik.

a) Előbb megmutatjuk a képeket és kimondjuk a szavakat: fül-tűz
b) Mutatjuk az egyik képet; fül, és leguggolunk, majd mutatjuk a másik képet; tűz- nagyot ugrunk
c) Megkérjük, hogy utánozzon. Mutatjuk a képet és a megfelelő cselekvést végzzük.
d) Mutatjuk a képet, mondjuk mit látunk és a gyermek a megfelelő cselekvést végzi.
e) A fül vagy a tűz szavakat mondjuk és a megfelelő cselekvést végzi a gyermek.
f) A 2. feladatnál használt képeket csoportosítjuk, a fül alá tesszük az ü hangot tartalmazó szavakat, a tűz alá az ű hangot tartalmazókat.
g) Mondjuk a képen látható szavakat, ő pedig a megfelelő cselekvést végzi (leguggol vagy ugrik)

5. Ha pontok helyére ü vagy ű betűt írsz, szavakká változnak a betűk.

...t, h...t, m...t, ...d...l, t..., s...n, ...l, s...t, f...t, gy...jt, f..., f...l, t...z, k...rt, m..., f...ty...l, gy...r..., s...r..., keszty..., tet..., ...st, bet..., ...zenet, fés..., egyszer...

Magánhangzók együttes gyakorlása
1. Olvasd el a szavakat!

Aa – ma, fa, alma, mama, papa, hat, Anna, barna
Áá – ház, vár, sál, váza, sárga, Klára, Tamás, András
Ee – ember, emelet, eper, elem, este, ered, meder
Éé – én, hét, kép, étel, élet, Éva, éber, gép, ég
Ii – Ki? Mi? ti, diák, állni, lakni, Ilona, Imre, kicsi, kifli
Íí – ír, tíz, víz, híd, hír, íj, íz

2.6 MÁSSALHANGZÓK BEGYAKORLÁSA

1. Olvasd el a betűket és a szavakat!

Bb – baba, bába, boríték, beton, bolt, balta
Cc – cica, cement, cégér, cím, cin, cimbora
Dd – diák, dió, dörög, dárda, denevér, dugó
Ff – fa, fiú, feleség, fél, felesleg, fazék
Gg – gomba, gabona, gén, gém, gép, gödör
Kk – kacsa, kutya, kályha, kalap, kulcs, kémény
Ll – láb, lúd, lék, levegő, leves, láng
Mm – mama, múlt, mi, ma, medve, málna
Nn – nap, nép, nem, nagy, négy, nemzet
Pp – papa, pék, pók, penge, pénz, pince
Rr – rák, rak, rossz, rész, ravasz, róka
Ss – sál, síma, soha, sas, sás, síkos
Tt – tanár, tanuló, teve, tévé, tető, tál
Vv – vár, ver, vér, vág, vég, vet
Zz – zene, zongora, zaj, zebra, zászló, zár

2.6.1 Kétjegyű mássalhangzók

Cs cs – csuka, csésze, cserép, csap
Sz sz – szám, szék, szél, széna
Zs zs – zsák, zselé, zsemle, zseb
Dz dz – edző, madzag, edzés, bodza
Dzs dzs – dzsem, dzseki, dzsungel

2.6.2 Lágy mássalhangzók

Gy gy – gyár, gyám, gyalu, gyalog
Ny ny – nyár, nyak, nyílik, nyír
Ty ty – tyúk, bástya, ketyeg, ponty

A j és az ly:
J j – jó, jég, játék, jaguár, jámbor
Ly ly – lyuk, hely, olyan, ibolya, pálya

3. A TANÍTÁSHOZ FELHASZNÁLHATÓ VERSEK ÉS MONDÓKÁK

Most pedig segítségképp jöjjön néhány összegyűjtött feladatötlet, s hozzá pár elérhetőség, ahol a versek megtalálhatóak.

1. Keresd meg, húzd alá az ó betűket!

CSÓKADAL

Csókalaki csókalány
Csóka lakban csókra vár.
Csókafiú csókot dob,
Csókalánynak csokrot lop.
Csókot csen a csókacsőr,
Csókaszárnyhoz csóka dől.
Csókafészek azóta
Csupa csókafióka

(Bartos Erika)

http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/csokadal

2. Keresd meg és húzd alá a rövid magánhangzókat!

ÁLLATZSIVAJ

Kopácsol a harkály, kopogó, kopogó,
Bokorban a kis sün, szuszogó, szuszogó.
Tekereg a sikló, sziszegő, sziszegő,
Elugrik a béka, brekegő, berekegő.
Vízparton a kacsa, hápogó, hápogó,
Jegenyén a holló, károgó, károgó.
Kutyaházban puli, ugató, ugató,
Háztetőn a macska, nyávogó, nyávogó.

Puhaszőrű bárány, bégető, bégető,
Napsugár a réten, égető, égető.
Dérszakállú kecske, mekegő, mekegő,
Istállóban pejló, nyerítő, nyerítő.
Tenyeremben csibe, csipogó, csipogó,
Padláson az egér, cincogó, cincogó.
Rózsaszínű malac, röfögő, röfögő,
Körülötte szúnyog, zümmögő, zümmögő.
Búcsúzik a gyöngytyúk, kotkodál, kotkodál,
Fenn ragyog az égen holdsugár, holdsugár.

(Bartos Erika)
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/allatzsivaj

3. Keresd meg és húzd alá a hosszú magánhangzókat!

BODOBÁCS

Egy bodobácsot látok hétfőn,
Fölfele megy a hosszú lépcsőn.
Két bodobácsot látok kedden,
Orgona ágán ülnek ketten.
Hány bodobácsot látok szerdán?
Hármat a rózsa szúrós szárán.
Négy bodobácsot látok másnap,
Itt a csütörtök, táncot járnak.
Öt bodobács jön péntek reggel,
Friss füvet esznek édes meggyel.
Hat bodobácsról szól a szombat,
Összefogózva morzsát hoznak.
Hét bodobács már alszik mélyen,
Nyári vasárnap, csillagfényben.

(Bartos Erika)
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/bodobacs

4. Pótold a hiányzó magánhangzókat!

SOROLÓ

G...r...l a, g...r...l a, g...r...l a labda,
borul a borul a borul a k...nn....
P...r...g a, p...r...g a, p...r...g az orsó,
pereg a, pereg a, pereg a b...rs....
Lobog a, lobog a lobog a sz...l...g,
cs...b...g a, cs...b...g a, cs...b...g a patak.
Sz...l...d a, sz...l...d a, sz...l...d a csikó,
f...ty...l a, f...ty...l a , f...ty...l a rigó.
Forog a, forog a, forog a k...r...k,
csipog a csipog a csipog a v...r...b.
Csöpög a, csöpög a, csöpög az ...s...,
r...cs...g a, r...cs...g a, r...cs...g a tető.
Csenget a, csenget a, csenget a cs...ng...,
d...rran a, d...rran a, d...rran a pezsgő.
Rep...l a, rep...l a, rep...l a lepke,
...lalszom, ...lalszom, ...lalszom ...st....

(Bartos Erika)
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/sorolo

A Batos Erika versek után található linkeken nemcsak a versek elérhetőek, de hanganyag formájában is megtalálhatóak.

5. Keresd meg, s húzd alá a dupla és kétjegyű mássalhangzókat!

A GALAGONYA

Őszi éjjel izzik a galagonya
izzik a galagonyaruhája.
Zúg a tüske, szél szalad ide-oda,
reszket a galagonya magába.
Hogyha a Hold rá fátylat ereszt:
lánnyá válik, sírni kezd.

Őszi éjjel izzik a galagonya
izzik a galagonya ruhája.

(Weöres Sándor)
http://www.weores-bp.sulinet.hu/weores.htm

6. A tanár felolvassa hangosan a verset! A tanulók, ha olyan szót hallanak, amiben csak rövid vagy csak hosszú magánhangzó van, egyet, ha mindkettő van, akkor kettőt tapsolnak!

CSIRIBIRI

Csiribiri csiribiri zabszalma --
négy csillag közt alszom ma.
Csiribiri csiribiri bojtorján --
lélek lép a lajtorján.
Csiribiri csiribiri szellő-lány
szikrát lobbant, lángot hány.
Csiribiri csiribiri fült katlan --
szárnyatlan szállj, sült kappan!
Csiribiri csiribiri lágy paplan --
ágyad forró, lázad van.
Csiribiri csiribiri zabszalma --
még mellettem alszol ma.

(Weöres Sándor)
http://www.weores-bp.sulinet.hu/weores.htm

7. Pótold a hiányzó hosszú magánhangzókat!

Szarka

Ez a mad...r tarka,
Sokat b...r a farka,
Fekete meg feh...r
A tollkab...t rajta.
Sz...nfekete szeme,

...ber tekintete
Mindenfel... kutat,
Ki nem hagy egy lyukat.
...gr...l-...gra sündörög,
Ha meglesed,
R...d csörög.

(Zsila Ferenc)

https://www.poet.hu/vers/235049

Nyelvtörők:
https://www.citatum.hu/kategoria/Nyelvtoro
1. Pótold a hiányzó mássalhangzókat!

A savas alma a kama... hasat karbantartja: ha la...an halad, hajtja, ha ...alad, mara...talja.

Engem két...er csapo... kupán,
S ő e... pofont kapo... ...upán.

(Karinthy Frigyes)

A ...etneki ...ikós itat a Ti...án, sárga ...erép ...engő ...eng a ...etneki ...ikós ...ikaja ...akán.

2. Pótold a hiányzó betűket!

A sóbá...ász sok...or sz...k...tt t...l s...k s...t ...órni a s...letre.
Hár...m hord... p...rtói bort...l a port...gál port...s a p...lt alatt h...rk...l.
L...m, a l...ma-m...ma nem ...ll a m...lha ...l... m....
R....pa, r...t...k, mo...oró, kor...n re...el ritk...n ri...ant a rig....
Kar a kar..., l...b a l...b..., l...b a k...r..., karal...b....

3. Találd ki melyik hosszú magánhangzó hiányzik!

...d...m b...ty...m p...v...t l...tv...n sz...j...t t...tv...n p...v...v... v...lt.

4. Találd ki, melyik dupla kétjegyű mássalhangzó hiányzik!

Egy me...mag meg még egy me...mag az két me...mag.

A fent említett feladatok csak tájékoztató jellegűek. Lehet őket ebben a formában is használni, de lehet csak ötletalapon kezelni őket. Elsődleges szerepük, hogy szemléltessék, milyen bő a választék, ha a magyar nyelv hangtanát szeretnénk elsajátíttatni ukrán nyelvű tanulóinkkal. Lehet őket egyszerűsíteni vagy épp nehezíteni, függvényében annak, hogy az adott tanulói csoport épp milyen tudásszinttel rendelkezik. Továbbá az is befolyásolhatja felhasználásuk mikéntjét, hogy épp mi a tanár célja az adott csoporttal, csoporton belül.

Röviden összefoglalva, ezen feladatok is jól szemléltetik, hogy a hangtan tanítása alkalmával a feladatok mikéntjének csak a tanár célja és képzelőereje szab határt.

SZAKIRODALOM

A 2016-17-es év beregszászi MID csoport által összeállított fonetika tanítására alkalmas gyakorlatokat is felhasználtuk a jegyzethez: Voloscsuk Nóra, Lidka Diána, Horváth Kinga, Popovics Erzsébet, Tihor Melinda, Hnatik Katalin, Snicer-Pobránszky Gabriella

Csépe Valéria–Győri Miklós–Ragó Anett 2007–2008. Általános pszichológia 1–3. – 1. Észlelés és figyelem, Osiris Kiadó, Budapest.

Kovács Edina 2006: *A nyelvtanulás sikerében és kudarcában közrejátszó tényezők vizsgálata*, Szakdolgozat, Debreceni Egyetem, BTK, 10–26.

Lantos Erzsébet–Szende Virág 2000. *Hangoskönyv V.*, Magyar Nyelvi Intézet, Budapest, 7–105.

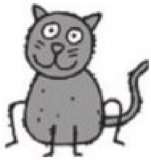
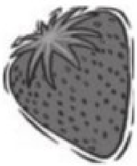
Szende Virág 2005. A fonetika nyelvpedagógiai vetülete, *THL2*/1, 38–47.

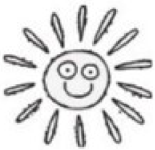
Voloscsuk Nóra 2017. *A magyar magánhangzók kiejtési problémái ukrán anyanyelvűeknél*, Szakdolgozat, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 9.

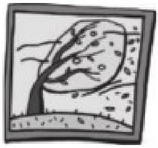
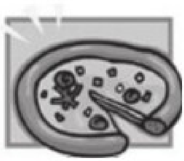
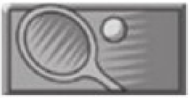
Zoltán András 2017. *Az ukrán nyelv* http://szlavintezet.elte.hu/szlavtsz/slav_civil/documents/ukran-nyelv.pdf, 28.

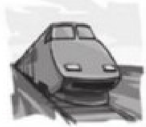
https://hu.wikipedia.org/wiki/Ukr%C3%A1n_nyelv#Fonetika
http://teacher.at.ua/publ/32-1-0-65
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/allatzsivaj
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/bodobacs
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/csokadal
http://www.bartoserika.hu/konyvek/versek/sorolo
https://www.citatum.hu/kategoria/Nyelvtoro
https://www.poet.hu/vers/235049
http://www.weores-bp.sulinet.hu/weores.htm

IV. A MAGYAR ÁBÉCÉ

A,a	Á, á	B, b	C, c
			
autó	ágy	bicikli	cica
hot	time Vase	ball Ball	let's Zelt
Cs, cs	D, d	Dz, dz	Dzs, dzs
			
csirke	dominó	madzag	dzsem
teacher Tschüs	do Dach	adze -	jam -
E, é	É, é	F, f	G, g
			
eper	étterem	fa	gomba
pen Mensch	day sehen	fun Frosch	good Geier

Gy, gy	H, h	I, i	Í, í
			
gyűrű	**h**áz	**i**ng	**Í**rország
during Ma**dj**ar	**h**ouse **H**aus	**i**s **I**ndianer	s**ee** Fl**ie**ge
J,j	K, k	L, l	Ly, ly
			
japán	**k**ávé	**l**ámpa	**ly**ukas zokni
you **J**acke	par**k** **K**opf	ba**ll** **L**amm	**y**ou **J**unge
M,m	N, n	Ny, ny	O, o
			
mozi	**N**ap	**ny**aklánc	orvos
mother **M**argerite	**n**o **N**otizbuch	new A**nj**a	paw **o**ps

Ó, ó	Ö, ö	Ő, ő	P, p
			
óra	**ö**t	**ő**sz	**p**izza
c**o**ld H**o**nig	f**u**r R**ö**ssel	b**i**rd M**ö**hre	ti**p** **P**osaune
Q, q	**R, r**	**S, s**	**Sz, sz**
			
s**q**uash	**r**épa	**s**ör	**sz**em
s**qu**are **Qu**elle	**r**are **R**aupe	**sh**ow **Sch**wein	**s**o Me**ss**er
T, t	**Ty, ty**	**U, u**	**Ú, ú**
			
tea	**ty**úk	**u**borka	**ú**t
ho**t** **T**asche	**t**une Ta**tj**ana	p**u**t St**u**nde	r**u**le R**u**he

Ü, ü	Ű, ű	V, v	W, w
			
üveg	**ű**rhajó	**v**onat	**W**C/vécé
- L**ü**cke	- Fr**ü**hling	**v**iew **W**elt	**v**iew **W**elt
X, x	**Y, y**	**Z, z**	**Zs, zs**
			
ta**x**i	**y**acht	**z**ebra	**zs**emle
ta**x**i Ta**x**i	**y**acht **Y**acht	**z**oo **S**ommer	lei**s**ure -

ZÁRSZÓ HELYETT

Nyelvet tanulni nem egyszerű. Nyelvet tanítani még kevésbé az. A nyelvtanulás és nyelvoktatás számos részterülete közül kötetünkben a hangtannal kapcsolatos alapvető kérdéseket igyekeztünk körüljárni és segítséget nyújtani a magyar mint idegen nyelvet tanulók és tanítók számára. A kötet ugyan (beszéd)hangokról szól, de nem „hangos", vezetni próbál, de nem „vezér". Olyan oktatási segédletként írtuk, amely a maga modernitásával és szemléletével áthidalja a régi és új közti űrt, olyan segédkönyvet szerettünk volna írni, amely hatékonyan használható gyakorlati útmutatóként szolgál a nyelvoktatást tanuló hallgatók kezében, egyben rávilágít a hangtan nyelvoktatásban elfoglalt szerepére.

Ugyanakkor azt is hangsúlyozzuk, hogy a kötet elméleti anyaga és gyakorlati példái a magyar standard nyelvváltozat adekvát kiejtését követik, annak elsajátításában nyújtanak segéd kezet. A nyelv ennél bonyolultabb, de reméljük, hogy az írás–beszéd–hallás hármas kötődését, egymásra utaltságát sikerült megfelelően ábrázolnunk.

A SOROZATBAN EDDIG MEGJELENT

Monográfia

Lovász Irén: *Szakrális kommunikáció*

Galsi Árpád: *Jakab, az Úr testvére*

Pap Ferenc: *Templom mint teológia. Kulcsok az Ezékiel 40-48. értelmezéséhez*

Tóth Sára: *A képzelet másik oldala. Irodalom és vallás Northrop Frye munkásságában*

Tari János: *A néprajzi és az antropológiai filmkészítés. Történeti, elméleti és gyakorlati példák*

Buda Béla: *Empátia. A beleélés lélektana*

Németh Dávid: *Pasztorálantropológia*

Szenczi Árpád: *Az ember természete – természetes(en) nevelés. A reformpedagógia egy lehetséges reformja*

Váradi Ferenc: *Vázlatok az óvodai anyanyelvi-irodalmi nevelésről*

Semsey Viktória (szerk.): *Latin-Amerika 1750–1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig*

Bagdy Emőke: *Pszichofitness. Kacagás – kocogás – lazítás*

Balázs Siba: *Life Story and Christian Metanarration. The importance of the research results of narrative identity to practical theology*

Kocziszky Éva: *Antifilozófusok – Huszonöt időszerű kérdése a kereszténységhez*

Honti László: *Magyar nyelvtörténeti tanulmányok*

Szummer Csaba: *Freud, avagy a modernitás mítosza*

Kun Attila: *A munkajogi megfelelés ösztönzésének újszerű jogi eszközei*

Dr. Lenkeyné dr. Semsey Klára: *Életútinterjú*

Görözdi Zsolt: *Protestáns egyházértelmezés a reformáció századában a jelentősebb egyházi rendtartásokban*

Békési Sándor: *Sisi személyének teológiai portréja*

Török Emőke: *Munka és társadalom. A munka jelentésváltozásai a bérmunkán innen és túl*

Sepsi Enikő: *Pilinszky János mozdulatlan színháza Mallarmé, Simone Weil és Robert Wilson műveinek tükrében*

Erdélyi Ildikó: *A lélek színháza. A pszichodráma és az önismeret útjai*

Szummer Csaba: *Pszichedelikumok és spiritualitás*

Papp Sándor: *Török szövetség – Habsburg kiegyezés. A Bocskai-felkelés történetéhez*

Bolyki János: *Teológia a szószéken és a katedrán*

Balogh Eszter: *Túlélési stratégiák a magyar gazdaságban. Esettanulmányok a 2000-es évek elejéről.*

Falussy Lilla: *Trendek a kortárs olasz drámában*

Bekő István Márton: *Jézus csodáiról szóló elbeszélések Márk evangéliumában*

Kovai Melinda: *Lélektan és politika. Pszichotudományok a magyarországi államszocializmusban 1945–1970*

Spannraft Marcellina: *Költészet és szakralitás*

Németh István: *Műtárgyak a boncteremben. Tanulmányok az orvoslás és a képzőművészet tárgyköréből*

Homicskó Árpád Olivér: *A magyar társadalombiztosítási és szociális ellátások rendszere*

Fabiny Tibor: *Az eljövendő árnyékai. A figurális tipológiai olvasás*

Szetey Szabolcs: *Adatok a magyar református prédikációs gyakorlat újraértékeléséhez 1784–1878 között*

Balogh Tamás: *Huizinga Noster. Filológiai tanulmányok J. Huizinga magyar recepciójáról*

Dávid Gyula: *Angol fogalmi idióma szótár. Angol idiómák és magyar megfelelőik*

Beke Albert: *Gyulai Pál személyisége és esztétikája*

Németh Dávid: *Vallásdidaktika. A hit- és erkölcstan tanítása az 5–12. osztályban*

Papp Ágnes Klára: *A tér poétikája – a poétika tere. A századfordulós kisvárostól az ezredfordulós terekig a magyar irodalomban*

Lányi Gábor János: *A kálvinizmus nyitánya. Berni zwingliánusok és francia-svájci kálvinisták vitája az egyházfegyelem gyakorlásáról*

Kovács Dávid: *Nemzetfelfogás és történelemszemlélet a 20. századi Magyarországon*

Pap Ferenc: *Az egyházi év*

Farkas Ildikó: *A japán modernizáció ideológiája*

Horváth Csaba: *Megtalált szavak*

Csízy Katalin: *Az ideális vezető politikus alakja a görög-római hagyományban*

Siba Balázs: *Pasztorálteológia*

Indries Krisztián – Szummer Csaba: *Freud és a felkelő nap országa*

Bognárné Kocsis Judit: *A vallás mint forrás Karácsony Sándor nevelési koncepciójában*

Vető Miklós: *Jonathan Edwards gondolatvilága*

Kodácsy Tamás: *A homiletikai aptum – Hogyan lesz a szószéki beszédből igehirdetés?*

Simon Gabriella: *A mentorálás elmélete és gyakorlata. A mentori kompetenciák attitűdelemei és a kezdő pedagógusok mentormodellek szerinti támogatása*

Legéndy Kristóf: *A természettudományos és a teológiai megismerés modelljei*

Siba Balázs: *Pasztorálteológia* (Második, javított kiadás)

Tanulmánykötet

Császár-Nagy Noémi, Demetrovics Zsolt, Vargha András (szerk.): *A klinikai pszichológia horizontja. Prof. dr. Bagdy Emőke 70. születésnapjára készített emlékkötet*

Szávay László (szerk.): *„Vidimus enim stellam eius…"*

Petrőczi Éva, Szabó András (szerk.): *A zsoltár a régi magyar irodalomban*

Horváth Erzsébet, Literáty Zoltán (szerk.): *Történelmet írunk. Tanulmánykötet Ladányi Sándor tiszteletére 75. születésnapja alkalmából*

Czeglédy Anita, Fülöp József, Ritz Szilvia (szerk.): *Inspirationen. Künste im Wechselspiel*

Gudor Botond, Kurucz György, Sepsi Enikő (szerk.): *Egyház, társadalom és művelődés Bod Péter korában*

Péti Miklós, Ittzés Gábor (szerk.): *Milton Through the Centuries*

Kendeffy Gábor, Kopeczky Rita (szerk.): *Vallásfogalmak sokfélesége*

Zsengellér József, Trajtler Dóra Ágnes (szerk.): *„A Szentek megismerése ad értelmet." Conferentia Rerum Divinarum 1–2.*

Trajtler Dóra Ágnes (szerk.): *Tan és módszertan. Conferentia Rerum Divinarum 3.*

Pap Ferenc, Szetey Szabolcs (szerk.): *Illés lelkével. Tanulmányok Báthori Gábor és Dobos János lelkipásztori működéséről*

Somodi Ildikó (szerk.): *A mindennapos művészeti nevelés megvalósulásának lehetőségei. Értékközvetítés a művészeti nevelésben*

Dávid István (szerk.): *Merre tovább kántorképzés? Gondolatok egy konferencián – Nagykőrös, 2012. október 5.*

Hansági Ágnes, Hermann Zoltán (szerk.): *Jókai & Jókai*

Dringó-Horváth Ida, N. Császi Ildikó (szerk.): *Digitális tananyagok – oktatásinformatikai kompetencia a tanárképzésben*

Erdélyi Ágnes, Yannick François (szerk.):
Pszichoanalitikus a társadalomban

Fülöp József, Mirnics Zsuzsanna, Vassányi Miklós (szerk.):
Kapcsolatban – Istennel és emberrel. Pszichológiai és bölcsészeti tanulmányok

Pap Ferenc (szerk.):
Dicsőség tükre. Művészeti és teológiai tanulmányok

Tóth Sára, Fabiny Tibor, Kenyeres János, Pásztor Péter (szerk.):
Northrop Frye 100: A Danubian Perspective

Spannraft Marcellina, Sepsi Enikő, Bagdy Emőke, Komlósi Piroska, Grezsa Ferenc (szerk.): *Ki látott engem? Buda Béla 75*

Komlósi Piroska (szerk.):
Családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítés

Dringó-Horváth Ida, Fülöp József, Hollós Zita, Szatmári Petra, Czeglédy Anita, Zakariás Emese (szerk.): *Das Wort – ein weites Feld*

Fülöp József (szerk.): *A zenei hallás*

József Fülöp, Szilvia Ritz (Hg.): *Inspirationen II*

Tóth Sára, Kókai Nagy Viktor, Marjai Éva, Mudriczki Judit, Turi Zita, Arday-Janka Judit (szerk.): *Szólító szavak. The Power of Words. Tanulmányok Fabiny Tibor hatvanadik születésnapjára*

Lázár Imre, Szenczi Árpád (szerk.): *A nevelés kozmológusai. Kodály Zoltán, Karácsony Sándor és Németh László megújuló öröksége*

Erdélyi Erzsébet, Szabó Attila (szerk.):
A hit erejével. Pedagógiai tanulmányok

Makkai Béla (szerk.): *A Felvidék krónikása. Tanulmányok a 70 éves Popély Gyula tiszteletére*

Farkas Ildikó, Sági Attila (szerk.): *Kortárs Japanológia I.*

Gér András László, Jenei Péter, Zila Gábor (szerk.):
Hiszek, hogy megértsem

Simon-Székely Attila (szerk.): *Lélekenciklopédia.*
A lélek szerepe az emberiség szellemi fejlődésében

Papp Ágnes Klára, Sebők Melinda, Zsávolya Zoltán (szerk.):
Nemzet sors identitás

Vassányi Miklós, Sepsi Enikő, Voigt Vilmos (szerk.):
A spirituális közvetítő

Julianna Borbély, Katalin G. Kállay, Judit Nagy, Dan H. Popescu (eds.):
English Language & Literatures in English 2014

Sepsi Enikő, Lovász Irén, Kiss Gabriella, Faludy Judit (szerk.):
Vallás és művészet

Bubnó Hedvig, Horváth Emőke, Szeljak György (szerk.):
Mítosz, vallás és egyház Latin-Amerikában.
A Boglár Lajos emlékkonferencia tanulmánykötete

Czeglédy Anita, Sepsi Enikő, Szummer Csaba (szerk.):
Tükör által – Tanulmányok a nyelv, kultúra, identitás témaköréből

Méhes Balázs (szerk.): *Lelki arcunk. Tanulmányok Szenczi Árpád*
hatvanadik születésnapja alkalmából

Spannraft Marcellina, Korpics Márta, Németh László (szerk.):
A család és a közösség szolgálatában.
Tanulmányok Komlósi Piroska tiszteletére

Horváth Csaba, Papp Ágnes Klára, Török Lajos (szerk.):
Párhuzamok, történetek.
Tanulmányok a kortárs közép-európai regényről

Anka László, Kovács Kálmán Árpád, Ligeti Dávid, Makkai Béla,
Schwarczwölder Ádám (szerk.): *Natio est semper reformanda.*
Tanulmányok a 70 éves Gergely András tiszteletére

Fülöp József, Mészáros Márton, Tóth Dóra (szerk.):
A szél fúj, ahová akar. Bölcsészettudományi dolgozatok

Zsengellér József, Kodácsy Tamás, Ablonczy Tamás (szerk.):
Felelet a mondolatra. Tanulmányok a 60 éves Bogárdi Szabó István tiszteletére

Borgulya Ágnes, Konczosné Szombathelyi Márta (szerk.):
Vállalati kommunikációmenedzsment

Szávay László, Gér András László, Jenei Péter (szerk.): *Hegyen épült város. Válogatás a Fiatal Kutatók és Doktoranduszok Nemzetközi Teológuskonferencián elhangzott előadások anyagából.*

Wakai Seiji, Sági Attila (szerk.): *Kortárs Japanológia II.*

Sepsi Enikő: *Kép, jelenlét, kenózis a kortárs francia költészetben és Valère Novarina színházában*

Sepsi Enikő, Tóth Sára (szerk.): *Mellékzörej. Írások Visky András hatvanadik születésnapjára*

Erdélyi Erzsébet, Szabó Attila (szerk.): *Az üzenetjét, azt kell megbecsülni. Tanulmányok Barabás László hetvenedik születésnapja alkalmából*

Kendeffy Gábor, Vassányi Miklós (szerk.): *Istenfogalmak és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban*

Bárdi Nándor, Éger György (szerk.): *Magyarok Romániában 1990–2015. Tanulmányok az erdélyi magyarságról*

Zila Gábor: *Hitetek mellé tudományt*

Kiss Paszkál, Tóth Dóra (szerk.): *Ubi dubium, ibi libertas. Tudományos diákköri dolgozatok*

Julianna Borbély, Borbála Bökös, Katalin G. Kállay, Judit Nagy, Ottilia Veres, Mátyás Bánhegyi and Granville Pillar (eds.):
English language & literatures in English 2016

Spannraft Marcellina, Tari János (szerk.):
A kultúraátörökítés médiumai

László Emőke (szerk.): *A szolgálat ékessége. Tanulmányok Fruttus István Levente hetvenedik születésnapja alkalmából*

Spannraft Marcellina (szerk.): *Tertium datur. Tanulmányok Lázár Imre tiszteletére*

Bárdi Árpád, Gombos Norbert, Tóth Etelka (szerk.): *Kisgyermeknevelés a 21. században*

Lányi Gábor János (szerk.): *A reformáció örökségében élve. A reformáció hatása a teológiai oktatásra*

Dróth Júlia (szerk.): *Gépiesség és kreativitás a fordítási piacon és a fordításoktatásban*

Lator László Iván (szerk.): *Sorsok és missziók a politikai változások tükrében*

Literáty Zoltán (szerk.): *Quoniam tecum est fons vitae in lumine tuo videbimus lumen. Teológiai témák a 65 éves Kocsev Miklós tiszteletére*

Fehér Pálma Virág, Kövesdy Andrea, Szemerey Márton (szerk.): *Testképek a gyógyításban. A test mint eszköz és referenciapont*

Zonda Tamás, Bozsonyi Károly, Moksony Ferenc (szerk.): *Az öngyilkosság szociológiája*

Fóris Ágota, Bölcskei Andrea (szerk.): *A szabványosítás fordítási és terminológiai vonatkozásai*

Kövi Zsuzsanna, Mirnics Zsuzsanna, Reinhardt Melinda (szerk.): *Lélek(sz)árnyak*

Czentnár Simon, Nagy József, Nagy Levente (szerk.): *Beszéljétek el dicsőségét*
Conferentia Rerum Divinarum 6.

Kovács Tibor (szerk.): *Tehetségek hite. Hallgatói tanulmánykötet*

Zalatnay István: *Félúton. A liturgia erőterében született írások*

Farkas Ildikó, Sági Attila (szerk.): *Kortárs Japanológia III.*

Furkó Péter (szerk.): *Az önképtől és tudásreprezentációtól a hatalommegosztásig. Tanulmányok a bölcsészettudomány, a hittudomány és a jogtudomány területeiről*

Olay Csaba, Schmal Dániel (szerk.): *Értelem és érzelem az európai gondolkodásban. Tanulmányok a 60 éves Boros Gábor tiszteletére*

Fóris Ágota, Bölcskei Andrea (szerk.): *Dokumentáció, tartalomfejlesztés és szakírás*

Dróth Júlia (szerk.): *Korpusz és kontrasztivitás a szakfordítás oktatásában és gyakorlatában*

Sebők Melinda, Papp Ágnes Klára, Török Lajos (szerk.): *Kötelezők emelt szinten Balassitól Borbély Szilárdig*

Béres István - Korpics Márta (szerk.): *Ha kiderül az alkony*

Németh István: *El Grecóról és más mesterekről. Stíluskritika – ikonográfia – műgyüjtéstörténet*

Karasszon István: *Az ószövetségi teológia történetéhez*

Műfordítás, forrás

Giovanni Pico della Mirandola: *Benivieni neoplatonista versének kommentárja* (Fordította: Imregh Monika)

Alice Zeniter: *Szomorú vasárnap, avagy a semmi ágán* (Fordította: Kovács Veronika, szerkesztette és a bevezetőt írta: Sepsi Enikő)

Szent Ágoston: *Írások a kegyelemről és az eleve elrendelésről* (Fordította, válogatta és a bevezetőt írta: Hamvas Endre)

Paul Claudel: *Délforduló* (Fordította: Székely Melinda)

Veerle Fraeters, Frank Willaert, Louis Peter Grijp (szerk.): *Hadewijch: Dalok* (Fordították: Daróczi Anikó, Rakovszky Zsuzsa)

Landauer Attila (szerk.): *A Kárpát-medencei cigányság és a keresztyén egyházak kapcsolatának forrásai (1567–1953)*

Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmélkedései, 1985–2015* (Fordították: Gulyás Adrienn, Kovács Krisztina, Kovács Veronika, Makádi Balázs, Sepsi Enikő)

Vassányi Miklós (írta, fordította, szerkesztette): *Szellemhívók és áldozárok. Sámánság, istenképzetek, emberáldozat az inuit (eszkimó), azték és inka vallások írásos forrásaiban.*

Rauni Magga Lukkari, Inger-Mari Aikio: *Örökanyák – Világlányok. Számi versek* (Fordították: Domokos Johanna, Németh Petra)

Rajvinder Singh: *Hat szemmel. Német, angol, hindi és pandzsábi versek* (Szerkesztette: Domokos Johanna. Fordították: Tibold Katalin, Széles Beáta, Domokos Johanna)

Günter Eich: *Katharina és más elbeszélések* (Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

Augusto Monterroso: *A fekete Bárány és más mesék* (Szerkesztette, fordította és az utószót írta: Fülöp József)

Michael Galuske: *A szociális munka módszerei. Bevezetés* (Fordította: Udvari Kerstin, szerkesztette: Bányai Emőke)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától,* I. kötet (I–XX. könyv) (Kis Ferencné és Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást az eredetivel egybevetette: Kocsisné Csízy Katalin, Ligeti Dávid Ádám, Bajnok Dániel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától,* II. kötet (XXI–XXX. könyv) (Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást az eredetivel egybevetette: Czerovszki Mariann, Tamás Ábel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától,*
III. kötet (XXXI–XL. könyv) (Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást az eredetivel egybevetette: Berkes Lajos, Kozák Dániel, Ligeti Dávid Ádám)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától,*
IV. kötet (XLI–CXLII. könyv) (Muraközy Gyula fordítását és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást az eredetivel egybevetette: Ligeti Dávid Ádám, Takács Levente, Bajnok Dániel)

Tzveta Sofronieva: *A föld színe* (Szerkesztette: Domokos Johanna)

Bangha Imre: *Költők és koldusok között. Indiai napló 2001–2017*
(Szerkesztette: Frazer-Imregh Monika)

Marie Luise Kaschnitz: *Ádám és Éva*
(Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

L'Harmattan France-Hongrie, Collection Károli

Anikó Ádám, Enikő Sepsi, Stéphane Kalla (szerk.):
Contempler l'infini

Tibor Fabiny, Sára Tóth (eds.): *The King James Bible (1611–2011). Prehistory and Afterlife*

Katalin G. Kállay, Mátyás Bánhegyi, Ádám Bogár, Géza Kállay, Judit Nagy, Balázs Szigeti (eds.): *The Arts of Attention*

Katalin G. Kállay, Nóra D. Nagy, Elizabeth Walsh, Ádám Fónai, Béla Erik Haga, Péter Káplár, Krisztina Milovszky, Gergely Molnár, Dorina Obrankovics, Tamás Szanyi (eds.): *This is Just to Say. A Collection of Creative Student-Responses*

György Kurucz (ed.):
Protestantism, Knowledge and the World of Science

Brigitte Geißler-Piltz, Éva Nemes, Sijtze de Roos (eds.):
Inspire and Be Inspired. A Sample of Research on Supervision and Coaching in Europe

Johanna Domokos: *Endangered literature. Essays on Translingualism, Interculturality, and Vulnerability 2018*

Tímes Kovács: *Code-Switching and Optimality*

Viktória Semsey (ed.): *National Identity and Modernity 1870–1945. Latin America, Southern Europe, East Central Europe*

Anita Czeglédy, Géza Horváth (Hg.): *Inspirationen III – Wege*

Renáta Raáb: *Austria's Schleswig Policy 1848–1852*

Anita Czeglédy, Anikó Szilágyi-Kósa (Hg.) unter Mitarbeit von József Fülöp: *Geopoetische Reisen in Mitteleuropa. Studien zur Sprache und Kultur*

Krisztina Kovács: *La relation poétique entre l'oeuvre d'Yves Bonnefoy et celle de Paul Celan*

Ádám Bethlenfalvy: *Living through extremes is process drama*

Marcus Kracht: *Knowledge and Material Culture. How much knowledge can we afford?*

Daróczi Anikó, Sepsi Enikő, Vassányi Miklós:
Initiation into the Mysteries. A Collection of Studies in Religion, Philosophy and the Arts

Jegyzet

Nádor Orsolya: *Tanított (anya)nyelvünk*

Hegedűs Rita: *Élő magyar grammatika – a nyelvhasználat rendszerének rövid áttekintése*

Csontos Nóra, Dér Csilla Ilona:
Pragmatika a magyyar mint idegen nyelv oktatásában

H. Varga Márta (szerk.):
Segédlet nyelvi formák és grammatikai funkciók tanulmányozásához (elmélet és gyakorlat)

M. Pintér Tibor, Wéber Katalin:
Mérés és értékelés: magyar mint idegen nyelv

Holló Dorottya: *Kultúra és interkulturalitás a nyelvórán*

Schmidt Ildikó:
A magyar írás és olvasás tanítása. Az alfabetizálás folyamata

Lannert Keresztély István: *Bevezetés a drámapedagógiába*

Fóris Ágota: *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek*

Balogh Judit: *Leíró grammatikai ismeretek. Magyar mint idegen nyelv szakos hallgatók részére*

L'Harmattan France
5-7 rue de l'Ecole Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20
Email: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15
10124 TORINO
Tél: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
Email: harmattan.italia@agora.it

Technikai szerkesztő: M. Pintér Tibor
Nyomdai előkészítés: Károli Könyvműhely
Szakmai koordinátor: Vincze Ferenc
Borító: Kára László
Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Tomcsányi Péter